Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Oldebogen

Mine oldeforældres samtid, slægt og liv

Københavnsk idyl 1836, det år den ældste olde fødes

KLAUS WINKEL

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Klaus Winkel

Oldebogen

Mine oldeforældres samtid, slægt og liv

Trykt af Skabertrang, Silkeborg, 2017

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Carl Winkel

Marie f. (Dorph) Petersen

Tage A. Tage-Hansen

Christine f. Kjellerup

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

August Stub

Clementine f. Hansen

Niels Madsen

Jørgine f. Mogensen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Indholdsfortegnelse

Forord		5
Anetavle		6
Kapitel 1.	Bagtæppe	7
	Min fars slægt	17
Kapitel 2.	Carl Winkel	18
Kapitel 3.	Marie f. (Dorph) Petersen	30
Kapitel 4.	Tage A. Tage-Hansen	37
Kapitel 5.	Christine f. Kjellerup	44
	Min mors slægt	51
Kapitel 6.	August Stub	52
Kapitel 7.	Clementine f. Hansen	59
Kapitel 8.	Niels Madsen	64
Kapitel 9.	Jørgine f. Mogensen	67

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forord

Målgruppen for denne lille bog er dem i familie og slægt, som har lyst til at vide mere om deres formødre og -fædre. Ikke mindst mine børn Rasmus og Lilia og mine søstre Birgitte og Inge. Der er vel også en chance for, at der om 200 år er en efterkommer, som har glæde af bogen.

Bogen står i gæld til bøger og skrifter, som de, der kom før mig, har skrevet – for op til 140 år siden. De og deres forfattere vil blive omtalt i sammenhængen, men her skal to fremhæves: min farfar Halfdan Winkel og min far Carl Tage Winkel. Halfdan var en seriøs slægtsforsker, og han var glad for, og god til, at skrive. Og ikke kun om slægten, han udgav fine pjecer om bl.a. Københavns Landbefæstning og om dyrkning og forarbejdning af hør. Efter han gik af som officer, drev han virksomheden Dansk Hørkompagni. Om hans brevkunst vidner mit skrift "Halfdan og Magdalene Winkel - som oplevet gennem deres breve".

Min far, som var civilingeniør, har desværre ikke efterladt sig tekster om slægten, som han ellers havde en enorm viden om. Til gengæld udnyttede han eksisterende kilder, ikke mindst hvad der skyldtes Halfdans arbejde, til at lave en anetavle over min mors og hans egne aner. Dette meget præcise udtryk for slægten passede godt til hans naturvidenskabelige baggrund og gemyt. Jeg tror, at tavlen blev til under besættelsestidens aftener med mørkelægning og udgangsforbud, hvor der ellers ikke var så meget at tage sig til. Det er et imponerende arbejde, som har hjulpet mig umådeligt meget under skrivningen af denne bog. Af gengivelsen på næste side fremgår, hvordan tavlen har haft glæde af fars præcise ingeniørskrift.

Klaus Winkel
Kongens Lyngby, april 2017
klawin@tdcspace.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

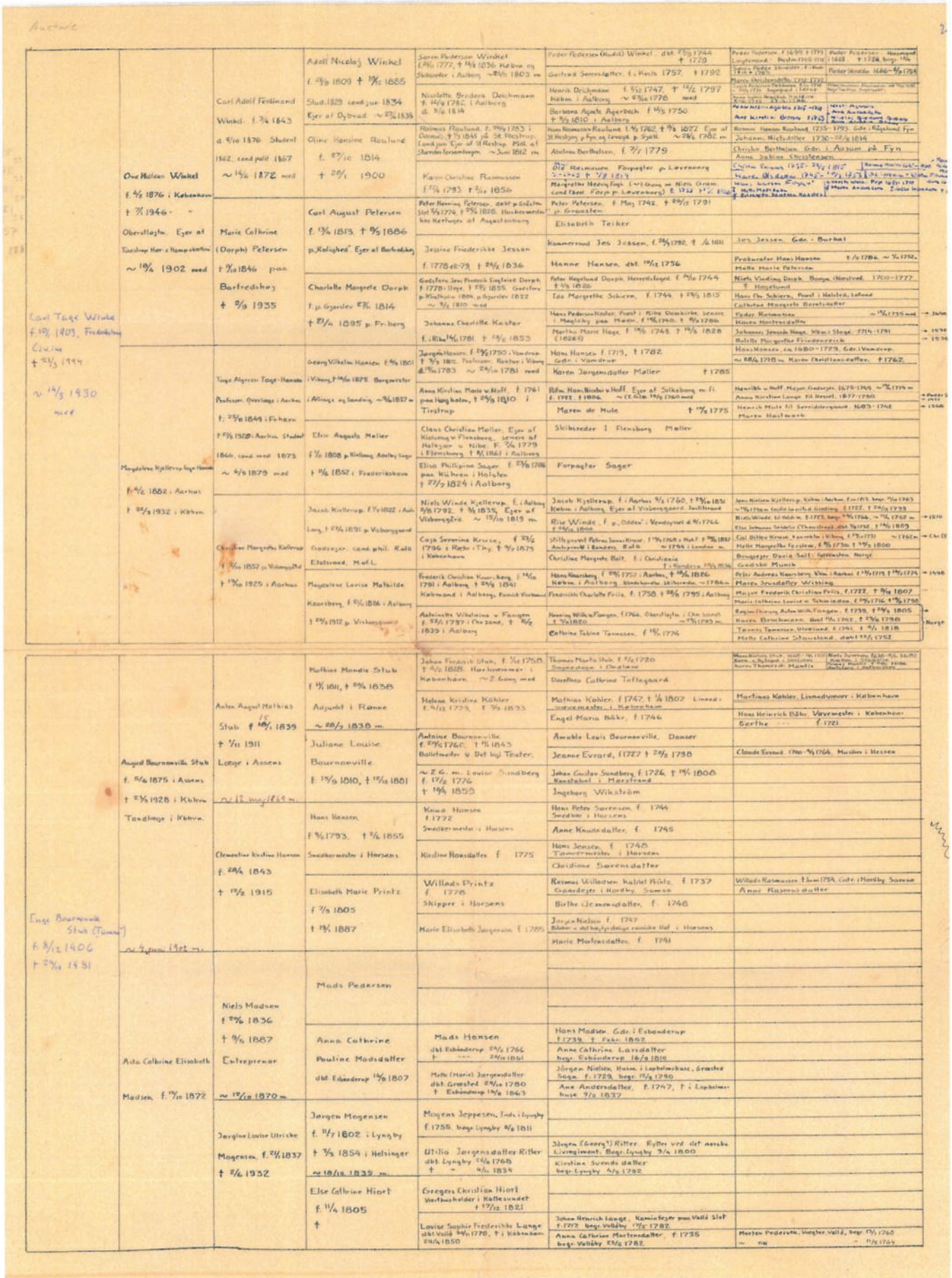

Anetavle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 1: Bagtæppe

Som bagtæppe for de næste kapitler kommer nu noget om den tid, mine oldeforældre levede i, om slægtsfølelse og om arven fra forfædrene.

Mine oldeforældres århundrede

Først kom Geert Mak's *Min fars århundrede*, så Ken Folletts tre bøger om det 20. århundrede og Jan Guillou's romanserie *Det store århundrede*. De blev alle bestsellers. Der er noget særligt ved hundrede år, efter hvilke man ellers siger, at alting er glemt. Det passer jo ikke altid. Men meget om mine oldeforældres liv i hundredåret 1836-1935 var blevet glemt, hvis jeg ikke havde begået dette skrift.

Hvis man bedre skal kunne forstå, hvad ens older var for nogle mennesker, må man kende noget til den tid, de levede i. Vi er alle i den grad et produkt af vores tid, og deres var kolossalt forskellig fra min. I periodens første år har de jo været små, men de tæller med. Min oldemor Marie var fire år, da krigen 1848-50 sluttede, og det huskede hun noget om. Jeg var lille under Anden Verdenskrig, men den har alligevel fyldt meget i mit senere liv.

Da min oldefar Niels Madsen i 1849 var 13 år gammel hørte han, at Danmark havde fået en grundlov, som gjorde en ende på kongens enevældige styre. Året efter sluttede som nævnt den første slesvigske krig, og han har måske som Marie oplevet de sejrende danske troppers tilbagekomst og hørt dem synge "Dengang jeg drog af sted". Til hans held har han ikke oplevet det i København, for han voksede op i Esbønderup på Sjælland. Københavns 130.000 indbyggere var klemt sammen inden for voldene, og de hygiejniske forhold var forfærdelige. Så koleraen havde let spil, da den i 1853 ramte København og tog livet af næsten 5.000 borgere. Koleraen nåede til Ålborg, hvor den kostede Søren Winkels bror Christen livet, og fra Frederikshavn, som også var hårdt ramt, tvang den oldefar Tage-Hansen (fire år gammel) og familie i midlertidigt eksil ude på landet. Koleraepidemien gav stødet til at sløjfe Københavns volde i 1856, og det førte til en rasende udvikling, som i 1900 bragte byen op på næsten en halv million indbyggere. Hvordan det var at leve i byen dengang hører vi lidt om i Winkel-kapitlet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Københavnsk idyl 1836, det år den ældste olde fødes. Chresten Købke: "Parti af Østerbro i morgenbelysning"

I 1850 har Niels Madsen og et par af de andre older kunnet have læst i avisen – eller i hvert fald have hørt om – at Danmark solgte sine besiddelser på Guldkysten (i det nuværende Ghana) til England, nemlig de gamle slaveforter og yngre plantager. Vestafrika var dengang kolossalt langt væk fra næsten alle danskeres verden, og man har kun haft tågede og fordomsfyldte opfattelser af, hvad de sorte var for en slags mennesker. Det tab har været til at bære. Alle olderne har derimod med ængstelse fulgt med i krigen i 1864, som en af dem, Anton August Stub, deltog i som læge 25 år gammel. Og de har sørget over de blodige nederlag og tabet af hertugdømmerne helt op til Kongeåen.

Selv den senest fødte olde, Christine Kjellerup, som blev gift med lægen Tage-Hansen, og som i 1864 var 12 år gammel, har med rædsel kunnet læse i avisen om det, som senere blev kaldt slagtebænk Dybbøl. Mange af soldaterne døde af sårfeber, når de fx havde fået sat et ben af, fordi kirurgien ikke var steril, lægerne kendte ikke til bakterierne. Kun et år efter Dybbøl påviste den britiske læge Joseph Lister betydningen af at operere sterilt og anviste brugen af karbolsyre dertil. Det danske sundhedsvæsen var blandt de første til at bruge Listers metoder, og det skyldes bl.a., at Tage-Hansen stod i lære hos ham et halvt år.

Nederlaget til tyskerne og Danmarks tab af en tredjedel af riget blev et nationalt traume, som også må have sat et dybt præg på oldernes opvækst. Men det kom til at udløse en national energi udtrykt i Grundsvigs folkehøjskoler, andelsbevægelsen, opdyrkningen af heden,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en så småt begyndende industrialisering og en hektisk politisk aktivitet, hvor bønderne og arbejderne efterhånden fik stemme og indflydelse. For arbejdernes vedkommende skete det ikke uden kamp, og et arbejdermøde i 1872 blev brutalt opløst af politi med knipler og husarer med dragne sabler: Slaget på Fælleden. Der var ingen dødsofre, men lederne blev fængslet og "revolutionen" blev kvalt i fødslen. Der blev slået hårdt ned på ethvert brud på den bestående samfundsorden og lovmæssighed. Indtil 1892 fik mordere hugget hovedet af, og hvis de indsatte ikke opførte sig ordentlig fik de pisk – helt ind i 1920'erne.

Udviklingen mod mere demokrati blev skubbet tilbage af højrepolitikeren Estrup, som var statsminister i hele 19 år i træk, 1875-94. Han regerede ved "provisorier", dvs. midlertidige love eller dekreter, selv om de havde Folketingets flertal imod sig. I de år, hvor olderne var i deres bedste alder, levede de i realiteten under et slags diktatur, i hvert fald et meget autoritært styre. Ved valget i 1901 tabte godsejerpartiet Højre så stort, at bondepartiet Venstre kunne komme til magten, Systemskiftet. Siden da har man ikke kunnet regere med Folketingets flertal imod sig: Parlamentarisme.

Mens den politiske udvikling blev bremset i provisorietiden skete der et afgørende, kulturelt opbrud kaldet "Det moderne Gennembrud", som tidsfæstes til 1870-1890. I spidsen gik Georg Brandes, hvis frisindede ideer nok ikke har været noget for de gennemgående konservative older. Det banede vej for en forfatter som Henrik Pontoppidan og hans "Lykke Per", der tegner et fint billede af oldernes tid.

Alt dette er der blevet talt om i de otte oldehjem, som i 1879, da alle var blevet gift, var blevet til fire. Der er blevet talt meget forskelligt, for udsyn og værdisæt må have udvist en betydelig spredning fra herregården Visborggaard ved Hadsund, hvor Christine voksede op, til Niels Madsens fattige kår. Bortset fra den fine frøken på herregården og Niels Madsen og hans kone, Jørgine, er alle older vokset op i solide borgerhjem, så seks ud af mine otte older har haft væsentlig bedre vilkår end langt den største del af den tids danske befolkning. Endnu mere usædvanligt er det, at tre af mine fire oldefædre fik en akademisk uddannelse: to læger og en cand.polit. Det år Carl Winkel, polit'en, blev student, var de i hele landet kun ca. 160 der dimitterede – alle mænd. I dette forår læser 73.000 til student i det almene gymnasium. 62 % er kvinder.

Hvis vi går langt nok tilbage, fx til 1500-tallet, har det store flertal af vore forfædre levet af at dyrke jorden. Jeg har oplysninger om erhverv for 27 af mine 32 tiptiptipoldefædre, som levede i 1700-tallet, nogle ind i det følgende århundrede. Af dem var kun fire bønder/fæstere, mens tre var godsejere, to forpagtere og en husmand, altså i alt ca. en tredjedel, som levede af jordbruget. Resten var præster, sognedegn, købmænd, skibsreder og alt muligt andet fra kaminfejer, håndværker, officer – og til danser (Bournonville).

Fremskridtene

Den teknologiske revolution begynder med spindemaskinerne omkring 1770, så kommer Watts effektive dampmaskine fra 1776, og det følges ca. 15 år senere op af vævemaskinerne. Men det er i oldernes tid, at revolutionen bredes ud til at berøre næsten alle sider af erhvervslivet og menneskers dagligdag. Blandt nyskabelserne fra omkring 1850 var konserves, damphammeren, serieproduktionen, som forøgede arbejdsproduktiviteten 10-20 gange, og jernbanen. Så følger symaskinen, bedøvelse under operationer samt elkraft, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i 1870'erne overhaler dampkraft som den vigtigste energi i industrien og i 1880'erne begynder at lyse op hos de bedrestillede. Nogle har også fået telefon nu, nogle er begyndt at spise de nymodens bananer, og inden længe vil nogle af dem begynde at cykle og fotografere. Fra omkring 1900 revolutionerer bilen og senere flyveren transporten – og krigsførelsen.

Da den sidste olde dør i 1935 var det meste af den teknologi, som vi bygger på i dag – bortset fra IT!! - taget i brug eller i hvert fald opfundet.

Det fattige flertal

Som nævnt hørte næsten alle mine older til de forholdsvis velstillede, som nød godt af de mange tekniske fremskridt. Men det store flertal af almindelige danskere havde det ikke for godt. Omkring 1850 var den gennemsnitlige levealder kun 42-43 år lige som i de fattigste u-lande i dag. Som hos dem nu, var det dengang især den høje børnedødelighed, som trak gennemsnittet ned. Hvis man overlevede de farlige barneår, havde man en pæn chance for at blive gammel. Levealderen steg betydeligt efter 1850, men mine oldeforældre, som i gennemsnit blev 70 år, har ligget i den høje ende. Det var oldemødrene, der trak det så højt op, de blev i snit 82 år gamle, og Jørgine, som kom fra de fattigste kår, havde rekorden: 95 år.

Mændene var nede på 57 år i snit, og Jørgines mand Niels Madsen druknede, da han kun var 51 år, så hun sad som enke i 45 år. Her blev hun dog slået af Marie Winkel, for hendes Carl blev kun 33 år, så hun var enke i hele 59 år. I dag er der stor interesse for grundene til, at vi er på vej til at blive så gamle næsten alle sammen, og der er bred enighed om, at generne spiller en stor rolle. Som man kan se, giver det en ret god prognose for efterkommerne af mine older.

I næsten hele oldernes epoke var flertallet af danskerne så fattige, at det meste af det, som vi i dag betragter som mere eller mindre uundværligt, var næsten uopnåeligt. I 1878 skulle en ufaglært arbejder arbejde i 10 timer for at tjene til et kg smør (i dag 20 minutter) og over 12 timer for et kg kaffe. Så der blev spist meget rugbrød, han kunne tjene til et kg på under en time. Og drukket meget brændevin, det kostede kun 2½ times arbejde for en liter.

De fattige arbejdede ufatteligt hårdt, også børnene. Omkring 1890 kom en faderløs dreng ud at tjene som 11-årig. Arbejdsdagen begyndte kl. 3.30 med at flytte får og køer, så kunne han varme sine bare fødder i kokasserne, når der var rimfrost. Derefter skulle der fx luges roer og skæres tørv, og hvis det var høsttid arbejdede man til kl. 22. En normal arbejdsdag varede 13-14 timer. Forældreløse børn måtte sognet/kommunen finde en løsning for. Sådan kunne et barn på seks år risikere at blive overdraget til en bondefamilie, som nærmest behandlede det som slave – godt ind i 1900-tallet. Det fortæller forfatteren Gretelise Holm om i sin fremragende "Gretelises Danmarkshistorie".

Hvis en dreng var så heldig at gå i skole, kunne han regne med at få mange tæsk af læreren. Det blev først forbudt i 1950'erne (jeg nåede i underskolen at få øretæver af den hidsige sløjdlærer).

Fritidsfornøjelser var der ikke mange af, allerede fordi de fattige stort set ikke havde fritid. I kirke søndag formiddag gik dog næsten alle, for en dels vedkommende nok især som tidsfordriv og mulighed for at møde andre, men mange flere end i dag har været troende. Blandt olderne gjaldt det udpræget for Marie, Christine, August og Clementine.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Københavnsk fattigdom 1892. Erik Henningsen: "Sat ud"

Forfædrene

I gamle dage betød forfædrene – slægten - meget mere herhjemme, end de gør i dag. Nu er det kun kongehuset og i nogen grad adelen, som bygger deres identitet på de mennesker, medlemmerne nedstammer fra. Sådan var det ikke kun med tidligere tiders herskere, også stormændene fik en del af deres storhed fra at nedstamme fra fremtrædende personer. For vikingerne var familie og slægt vigtigere end alt andet, de repræsenterede kontinuiteten (vikingerne brugte vist "lykke" herom), de enkelte medlemmer var noget midlertidigt, som kun havde rigtig eksistens som en del af familien. Det gjaldt for enhver pris om at forsvare familiens ære, om nødvendigt hævne overgreb på den med drab.

Ettusinde år efter genfinder vi næsten de samme mønstre i traditionelle samfund i u-landene, mest tydeligt måske blandt somalierne. Det kan man læse om i Ayaan Hirsi Alis fantastiske bog "Infidel, my life" om hendes liv fra fødsel i en landsby i Somalia til hun bliver medlem af Hollands parlament. Fra hun var ganske lille blev navnene på hendes forfædre flere hundrede år tilbage tæsket ind i hende. Hvis nogen spurgte hende om, hvem hun var, så var det disse navne, som var svaret, så langt tilbage som nødvendigt for at finde en forfader, hun havde fælles med spørgeren.

Familien, klanen og stammen er så vigtige i traditionelle og fattige samfund, fordi de udgør de sociale sikkerhedsnet, det er her man henter hjælp i nøden, når der ikke findes offent-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ligt finansieret socialforsorg. I et velfærdssamfund som det danske kan man klare sig uden familie og slægt, det giver bedre sikkerhed, større frihed – og ofte ensomhed. Mange steder i u-landene spiller de afdøde forfædre en meget stor rolle, fordi man regner med, at de stadig kan følge med i, hvad der sker med deres levende efterkommere. Ofte dyrkes de som et mellemled mellem guderne og de levende.

Interesse for forfædrene i bred forstand udspringer hos mange af historiebevidsthed, oplevelsen af at vores samfund bygger på det, forfædrene skabte og efterlod. Når man ser ud over et dansk bondeland, ser man resultatet af vore forfædres slid gennem ca. 6.000 år: fint planerede marker med frugtbar jord. De har efterladt os et produktionsaktiv, som det har kostet millioner af arbejdstimer gennem tusinder af år at skabe. Hvis den indsats blev gjort op med dagens timeløn, ville investeringen i Danmarks ca. 2,7 mio. hektarer agerland løbe op i billioner af kr.. Og så siger man, at Danmark ikke har nævneværdige naturressourcer udover olie og gas.

En mere romantisk oplevelse af dem, der kom før os, og hvad vi skylder dem, kommer til udtryk i vore fædrelandssange. I 1925 formidler Johannes V. Jensen det sådan i "Hvor smiler fager den danske kyst":

Alvorlig taler ved alfarvej

Med grønsvær tækket de gamles grave.

Henfarne slægter – forglem dem ej!

i arv de gav dig en ædel gave.

Henfarne slægter

I landets marv

Sig ej fornægter.

Bevar din arv.

Nogle år inden var det Jeppe Aakjær, der gik tilbage til rødderne i "Som dybest brønd gir altid klarest vand". I pagt med vikingernes tanker skriver han: ... Din egen dag er kort men slægtens lang ... og ...Lad mig kun flagre hen som blad i høst, når du, mit land, min stamme, frit må leve.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min egen slægt

Birgittes, Inges og mine forfædre var til stede i vores barndomshjem, især dem på vores fars side. De talte til os gennem møbler, malerier og fotografier, sølv-temaskinen fra omkring 1800, bøger og gamle bibler, dokumenter, familielegater – og mundtlige overleveringer om forfædrene og deres talemåder. Men de var utydelige, det var svært at forstå, hvad de fortalte. Det vakte tidligt min nysgerrighed. Den har jeg nu givet efter for, og her ser du resultatet.

Jeg har altid været optaget af historie, og siden jeg var dreng har min far sørget for, at jeg blev interesseret i slægten. Han var det selv i meget udpræget grad. Det blev på en måde netop præget ind i ham fra dåben: Han blev kaldt Carl efter sin farfar og Tage efter sin morfar. Hele sit liv holdt far sig orienteret om, hvad der skete i de forskellige, ofte fjerne, grene af familien. Det gjaldt selvfølgelig i høj grad Winkel'erne, men han havde endnu bedre styr på Dorph-Petersen-slægten, fordi han var formand for det familielegat, som hans farmors bror, vinhandleren, havde oprettet. Fars kartotek (som jeg opbevarer) over denne slægt omfatter næsten 700 navne.

Vi børn blev vænnede til at betragte også halv- og kvartfætre og -kusiner såvel som fjerne tanter og onkler som ret nær familie. Vi fik en oplevelse af, hvordan blodets bånd skabte en hurtig accept mellem mennesker, som ikke havde truffet hinanden før. På den måde fik vi glæde af slægtninge i bl.a. Norge, Sverige, Finland og ikke mindst Frankrig. Det var en oplevelse – og en fidus - at bo hos elskelige, gamle tante Mimi (min farfars kusine) i hjertet af Paris, og behovet for at kunne kommunikere med hende og hendes børn og børnebørn var en stærk tilskyndelse til at lære fransk. Tante Mimis danske, lært under besøg i hendes unge år, indskrænkede sig nemlig til "Ih, du godeste" og "Jeg er fuldstændig mæt".

Da min far døde, overtog jeg det betydelige materiale om slægten, som han havde samlet sammen – meget af det stammede fra hans far Halfdan. Det kom til at ligge i min kælder i mange år, og hvis nogen skulle udnytte det, skulle det nok være mig. Næste generation synes ikke at have den samme interesse for slægten, og det, der er mine oldeforældre, bliver deres tipolder (og af dem har man jo 16) – hvormed de er rykket endnu længere tilbage, til en fortid, som er blevet fjern historie.

Blandt det, jeg overtog efter far, var en sæk med ca. 2.000 breve, hvoraf langt de fleste mellem hans forældre. Dem sammenfattede jeg i foråret 2011 i skriftet: " Halfdan og Magdalene Winkel – som oplevet gennem deres breve". Brevene indeholder en del om Halfdans og Magdalenes forældre, mine oldeforældre, og noget af det er brugt i nærværende skrift.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fire generationer: Min farfar Halfdan Winkel, mine forældre Tumse og Tage Winkel og Halfdans mor Marie med min storesøster Birgitte Winkel, 1932

Mens bedsteforældrene typisk er nutid, er olderne med få undtagelser fortid. Den næstsidste, Jørgine Madsen, også kaldet Gammel Bes - min mormor Astas (Bedsers) mor - døde 95 år gammel i 1932, to måneder inden min storesøster Birgitte blev født. Men den sidste, Marie Winkel, f. (Dorph) Petersen, min farfar Halfdans mor, kom til at opleve Birgittes tre års fødselsdag, inden hun i 1935 døde 89 år gammel. Birgitte husker hende og repræsenterer dermed den eneste direkte forbindelse mellem olderne og vores generation.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gener og miljø

I gamle dage gik herskerne og de ledende klasser op i at sikre, at deres slægt ved giftermål blev tilført godt genmateriale. I helt gamle dage kunne man gå til yderligheder for at forhindre, at slægtens gener blev blandet med noget underlødigt. Faraonerne var ofte afkom af søskende og giftede sig ofte med en søster. En sådan indavl førte selvfølgelig tit til imbecile eller vanvittige børn, men kunne også give gode resultater. Her vil jeg gerne fremhæve min formodede formoder Kleopatra (se kapitel 3), der ikke bare var meget smuk men også intelligent.

Hvis man i dag interesserer sig for sin slægt er det vel bl.a. for at få bidrag til at forstå, hvorfor man er blevet den man er. Det er ligetil, at alle mine gener kommer fra olderne, vi er en cocktail af gener underfundigt rystet og sammensat ved undfangelsen. Halvdelen af generne er blevet sorteret fra i hvert led på vejen gennem mine bedsteforældre og mine forældre, så jeg bærer kun på 1/8 af hver af oldernes gener.

Det kunne være sjovt at vide, hvilke af dem, det er, og det kunne en dna-analyse fortælle. Men det ville formentlig kræve, at olderne blev gravet op, og det er nok at gøre for meget ud af det. Måske kunne en tand eller en lok af deres hår gøre det, men sådan noget har jeg ikke. Derimod har jeg en lok af fars hår, klippet af da han var ganske lille, så her kan fremtidige slægtsforskere gå på jagt i fars gode gener. Lettest er det at konstatere arven fra forfædrene ved at sammenligne udseender. Det fik min mor til at forære min fætter Per Winkel portrættet af vores fælles tipoldefar Adolf Winkel. Ligheden var slående.

Vi er dannet af *nogenlunde* lige dele arv, dvs. gener, og miljø. Det gælder også for vores overordnede personlighedstræk, fx om vi er venlige eller koleriske, jfr. nedenfor. Hvilke af oldernes egenskaber er mon gået videre til mig? Olderne har jo præget mine bedsteforældre, som har præget mine forældre – og de igen mig. Ofte springer prægningen et led over ved, at bedsteforældre direkte overfører nogle af deres holdninger og måske egenskaber til deres børnebørn. Jeg ved, at min far var meget påvirket af sin morfar, professor, overlæge Tage A. Tage-Hansen, som han så op til, hvis navn han som nævnt bar, som han utvivlsomt slægtede på, og som var en stor personlighed. Det ville være sært, hvis det ikke i et vist omfang smittede af på den måde, far opdrog – og inspirerede - mig på.

For at lære noget om genernes relative betydning læste jeg bogen "Mit smukke genom" af Lone Frank, som kom i 2010. Blandt meget andet oplyser hun følgende om i hvor høj grad, man i forskellige henseender er et resultat af sin genudrustning (alt cirka). Det har noget på sig, at æblet ikke falder så langt fra stammen, og det gælder i særlig grad pæren:

Intelligens 80 %, empati 30-50 %, religiøsitet 40 %, skizofreni 80 % og depression 40 %. Ved hjælp af den såkaldte "femfaktormodel" kan man beskrive et menneskes personlighed i komponenter, som det er muligt at henføre til bestemte gener. Det viser, at 50 % af ens personlighed er arvelig. De sidste 50 % bestemmes i meget høj grad af barndomshjemmet og forældrenes opdragelse og af jævnaldrende kammerater, som man ønsker at tilpasse sig.

Generne udtrykker sig gennem proteiner, og den måde, det sker på, påvirkes af et menneskes erfaringer og livsforhold. Vi har altså indflydelse på, hvordan de gener, vi har arvet, virker gennem den måde, vi interagerer med vore omgivelser på. Denne opsigtsvækkende opdagelse af, at vores "arvemasse" i bred forstand ikke er uforanderlig, er et resultat af disciplinen epigenetik.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvorom alting er, er vi i høj grad et produkt af vore forforældre via vores arv af gener, og det har ført til, at mange slægtsinteresserede går højt op i at finde ud af, hvad de bærer af gener, og hvor de har dem fra. Prisen på at få gensekventeret et menneskes arvemasse er faldet fra det astronomiske til for et par år siden at udgøre ca. 5.000 USD. Resultatet kan også bruges til at finde ud af, præcis *hvem* der er ens forfædre, hvis man kender disses DNA. Særlig for fx mormoner og jøder er dette meget vigtigt at vide – og også for mange andre er biologien med til at styrke eller skabe identifikation. Den metode har jeg heldigvis ikke brug for takket være den fine anetavle, som far lavede. Der er utvivlsomt er nogle "uægte" børn imellem, den mulighed vendes i Dorph-Petersen-kapitlet.

Det store slægtsforskningsforetagende MyHeritage tilbyder nu for ca. 600 kr. at lave en DNA-analyse, som i de meget store træk fortæller, hvad man "er" rent genetisk. Det benyttede jeg mig af med følgende resultat:

Skandinav	84,5 %
Nord- og vesteuropæer	1,8 %
Italiener	12,6 %
Sydøstasiat (fmtl. Pakistan-Indien)	1,1 %
	100,0 %

De sidste to komponenter er jo interessante, og hvordan de gener er kommet ind, spekulerer jeg på senere i bogen. Hvor pålidelig denne DNA-analyse er, er ikke godt at vide, men et så stort foretagende som MyHeritage kan vel ikke tillade sig den rene svindel.

Nu skal vi se på, hvad papirer, billeder og overleveringer kan fortælle om mine older. Tæt på dem er jeg kommet i breve til deres nærmeste, og sådanne har jeg haft adgang til fra fem af olderne – hvoraf dog én (lægen) var meget svær at tyde og en anden kun efterlod fire korte breve. Egentlige dagbøger har jeg ikke fundet, men Clementine Stub efterlod noget lige så godt. Man vil i øvrigt hurtigt få øje på forskellene mellem, hvad der kan fortælles om oldefædrene hhv. -mødrene. I det meste af denne hundredårsperiode stod kvinderne i skyggen af deres mænd, og de fik først stemmeret i 1915.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min fars slægt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 2. Carl Winkel

Nok har de otte oldeslægter, som løber sammen i mig, bidraget med lige store andele gener og er i den henseende ligestillede. Men de har i meget forskellig grad bidraget til det miljø, som har formet mig. Som nævnt gik der en særlig stærk påvirkning fra min oldefar Tage A. Tage-Hansen til min far og i fortyndet form videre til mig. Jeg tror ikke, at nogen af de andre older har haft så stor indflydelse på efterkommerne i 4. led, i hvert fald ikke på mig.

Alligevel indtager slægten Winkel en særstilling. Med navnet overtog jeg en identitet, og jeg har fra jeg var barn først og fremmest opfattet mig som en Winkel, selv om jeg genetisk nok slægter Stub'erne, min mors slægt, mere på. Min slægtsfølelse har jeg fra min far, som – lige som hans far igen - havde ualmindelig meget af den. At dømme ud fra, hvad jeg selv har konstateret, vil jeg påstå – men det står ikke uimodsagt! - at mænd gennemgående er mere præget af slægtsfølelse end kvinder. Udpræget slægtsfølelse forudsætter særlig optagethed af fortiden og måske også forfædre, som man synes, man kan "være stolt af" – uanset de ikke er ens fortjeneste. Allerede ordet forfædre angiver, at det mest handler om mændene, lige som historieskrivningen gør det. Bege dele må tjene som forklaring på, at det kan forholde sig, som jeg påstår.

Søren Winkel

Som det vil fremgå, er det især mændene, som har raget op, og som der derfor foreligger langt flest oplysninger om. Det gælder i høj grad Winkel-slægten og især ham, som brød den sociale arv, Søren Winkel. Han blev født i 1777 i landsbyen Vinkel. Bynavnet dukker op første gang i 1263 som Winklæ, som er en bøjningsform af olddansk Winkæl. Det betyder det samme som låneordet vinkel, her vist i betydningen åkrumning. Den i dag meget uanselige landsby ligger i Høislev Sogn, Fjends Herred, 7-8 km. øst for Skive.

Sørens far, farfar og oldefar (født 1688) hed alle Peder Pedersen, og oldefaren var husmand (husfæster) som sikkert alle hans forfædre. Men i 1719 overtog Sørens farfar byens største gård på ca. 100 td. land i fæste. Dennes søn Jens, som var ungkarl, overdrog i 1777 gården til sin lillebror, Sørens far Peder Pedersen med tilnavnet "Kudsk", som skulle giftes – det var jo i det år, at Søren blev født. Enkelte gange dukker Winckel op i hans navn, når det blev stavet med W skyldes det nok indflydelsen fra tysk, som ellers havde givet udtalen Finkel. Moren var Gertrud Sørensdatter.

Sørens far supplerede indtægterne fra sin store bondegård ved at være landpranger: kørte omkring – deraf tilnavnet Kudsk - og købte huder, skind, uld, talg, smør m.m. Det sejlede han med sin egen lille, fladbundede skude ad Limfjorden til Ålborg, hvormed han også var "fjordkregler".

Lille Søren havde det store held, at der i Vinkel var en dygtig skolelærer, som med iver tog sig af den opvakte dreng. I meget tidlig alder "lærte (han) at skrive en god og smuk Haand, at bogstavere korrekt og regne særdeles godt" – helt usædvanligt dengang for en bondedreng.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det meste af det, som vides om Sørens liv, har vi fra de "optegnelser", hans søn Adolf gjorde færdige i 1876 (de blev trykt i 1909), og som han håbede ville blive modtaget med skånsomhed og læst med kærligt sind. Det fortjener de, de er velskrevne, morsomme og informative. Han skriver i indledningen bl.a.:" Selve Fødselsaaret med de tre 7-tal tillagde han en ikke ringe Betydning med Hensyn til den Lykke, der fulgte ham i Livet".

Allerede da han var lille blev det tydeligt, at Søren havde evner, som ikke kunne udnyttes fuldt ud i landsbyen, men familien var stavnsbunden, så Søren kunne ikke uden videre tage af sted. Han skulle have et "Frieheds Pass", og et sådant fik han i 1784, da han kun var syv år gammel. Det blev udstedt af grev Trampe til Staarupgaard, hvorunder familien hørte:" ... saa at Han Frie og ubehindret maae Reyse, Flytte, Bygge og Boe udi Hans Kongelige Majestets Riger og Lande, Hvor Han selv lyster ...". Fire år efter mistede godsejerne kontrollen over stavnsbåndet, som blev helt ophævet i 1800.

I 1790 blev Søren, 13 år gammel, sammen med farens varer sejlet til Ålborg og sat i lære hos den storkøbmand, faren solgte sine varer til. Til hans held var han for lille til butikshandel, kunne knap nok nå med næsen over disken, så han fik chancen for at tilegne sig nogle af de færdigheder, han senere havde brug for som selvstændig købmand, ikke mindst bogføring. Men han måtte også tage sin del af slæbet, herunder med at kaste og behandle maltet på maltloftet. Engelsk lærte han sig selv at læse ved at sammenligne en dansk og en engelsk bibel, og senere tog han undervisning, så han kunne skrive engelske breve og tale sproget godt. Jeg ved ikke, hvornår Søren Pedersen Winkel blev til Søren Winkel, men det har måske været omkring 1795 og dermed længe inden 1828-loven, som indført faste efternavne.

I 1792 blev han 15 år gammel konfirmeret i Budolfi Kirke – med trekantet hat, som han dog kun holdt under armen for ikke at gøre skade på allongeparykken, og med kårde ved siden. På et tidspunkt kunne han kalde sig købmandskarl lige som Daniel Simoni, som blev hans ven for livet. Sammen gik de på danseskole og til bal i klubben "Enigheden", hvor Søren mødte den smukke jomfru Nicolette Brodera Deichmann. Det førte i 1803 til ægteskab, som blev lykkeligt men kun varede 11 år, idet hun døde 32 år gammel. Søren var da 37 og giftede sig aldrig igen, han ville være tro mod den første, elskede hustru og koncentrere sig om sine børn. Og sin forretning.

Sørens svigerfar var af præsteslægt men selv købmand, ham foreligger der ikke så meget om, men kendskabet til hans svigermors påholdenhed er gået ned gennem slægten: når tiden var inde til at nøde et stykke til, sagde hun:" Jeg skærer min Tro løs", men hun skar aldrig løs. At Søren var på vej til at blive en holden mand har næppe skadet ham, da han i et meget ærbødigt brev anholder den kommende svigermor, nu enke, om datterens hånd:" Velædle Højstærede Madamme! Saa vist som det er mit varmeste Ønske og behageligste Tanke at erholde Deres Nicolettes Gjen-kierlighed ... De er Moder! udforsk De hendes Sindelag mod mig, og finder De den, som jeg haaber, til min Fordeel, og De tror mig værdig til at fortjene det, saa giv os Deres Ja og Velsignelse!".

Søren blev tilbudt kompagniskab i den store og blomstrende forretning, han arbejdede i, men han ville være sig selv og satsede i ung alder det beskedne beløb, han havde sparet op. Måske spædede faren til. Det gik særdeles godt for ham især i 1809 og 10, hvor priserne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

steg enormt pga. krigen med englænderne og svenskerne. Et skib med vin var strandet på Læsø, og Søren opkøbte et stort parti til spotpris. Et andet var strandet på Vestkysten, og kniplinger og fine sjaler var skyllet i land. Det opkøbtes yderst billigt fra fiskerne og bønderne, og efter det var vasket og sorteret, solgte Søren det med meget stor fortjeneste i København, som han ved den lejlighed besøgte den eneste gang i sit liv.

Maleri af Søren Winkel, hænger hos mig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han kom bedre end de fleste gennem den vanskelige tid efter statsbankerotten i 1813 og tjente bl.a. stort på en meget vellykket havreeksport til England. Dér var priserne steget voldsomt, hvad han var den første i Ålborg, som hørte om, og han sendte omgående opkøbere i alle retninger, helt ned til Randers. I løbet af få dage sad Søren på al disponibel havre i det nordlige Jylland, fik det udskibet på forskellige pladser og solgt i England for fire gange mere, end han havde købt det for. Det første skib, han havde fået bygget, en fladbundet jagt (ret stor enmaster), blev også taget i brug, men det forliste med sin ladning. Også hans købmandskarl Poul Pagh kunne handle hurtigt, da der kom en hasteordre på sild fra Stettin. På hesteryg til Nibe søndag morgen traf han de fleste købmænd på vej til kirke og havde på få timer opkøbt 10.000 tønder sild. Efter 10 år hos Winkel etablerede Pagh sig som selvstændig købmand – med meget stor succes. Han blev også den næststørste skibsreder i Aalborg. En skonnertbrig (tomaster) var opkaldt efter Søren Winkel, som havde lært ham the tricks of the trade.

Søren havde "til Spotpris" i de urolige tider købt skov ved Aså og Gjerå, og i 1824 lod han skovenes egetræer fælde. Barken blev solgt til garver Myhrmann i Sæby for 100 Rbd. "... som derved tjente Begyndelsen til sin Formue". Af tømmeret lod han bygge skonnerten "Aurora", briggen "Henriette" samt jagterne "Jane" og "Laurette". Han fulgte byggeriet tæt og glædede sig over at have givet beskæftigelse til skibsbyggere, som ellers ikke havde meget at bestille på den tid. Søren fragtede det meste af sine varer på egne skibe, og han var parthaver i byens største skib, "Caledonia", som var kapret fra englænderne. Søren blev byens største reder.

Et udkast til bogen *Banede Veje* af William Winkel, som vi kommer tilbage til, indeholder følgende oplysning, som ikke kom med i den endelig udgave – måske fordi han syntes, at det var upassende: Søren drev også et brændevinsbrænderi, som han testamentarisk bestemte skulle overgå til industrien. Ved en tilbygning til hans gård blev det til De Danske Spritfabrikker. I Aalborg-bogen 1971: "Den gammelkære Brændevin" oplyses, at hans svigersøn Johan Peter Wibroe overtog brænderiet efter hans død og gjorde det til det største i landet. Slægtningene Kieldberg, Winkel og Wibroe lagde grunden til Aalborgs førerstilling som brændevinsby. Sørens datter Henriette blev gift med Randers-apotekeren Janus Køster, der gav navn til en kendt mavebitter.

Lille og trind som han ellers var, og på sine ældre dage stærkt forpint af gigt, blev Søren Winkel en stor mand i Ålborg. I et senere kapitel fortælles mere om, hvad han og en anden af Ålborgs storkøbmænd, Jacob Kjellerup, udrettede. Ved sin død i 1836, 59 år gammel, fik han en begravelse, som svarede til hans position. Det fremgår af et til lejligheden fremstillet, fint indbundet lille hefte med salmerne, som er havnet hos mig. Her finder man også teksten til den plade, som var anbragt på kisten, bl.a.: "Hans utrættelige Arbeidsomhed blev velsignet af den Algode, men også blev han prövet især de sidste Aar ved Sygdom og haarde Lidelser. Mange sörge ved den Ædles Bortgang, thi han var den ömmeste Fader, sin Families Raad og Stötte, den Trängendes Talsmand, Tilflugt og Hjelp, redelig i al sin Færd".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Adolf Nicolaj Winkel

Nicolette og Søren fik tre døtre og en enkelt søn, Adolf, født 1809. Som nævnt blev en datter, Henriette, gift med S.L. (Janus) Køster, som blev apoteker i Randers. Til datteren Carolines mand, Christiansen (som Adolf ikke fandt værdig til sin talentfulde og yderst musikalske søster), købte Søren "Kjærs Mølle" ved Ålborg. Caroline havde en meget smuk, dyb sangstemme og spillede godt klaver, harpe og guitar – til glæde og opmuntring for hendes med årene meget gigtplagede far, hvis øjesten hun var.

Adolf blev efter eget udsagn meget forkælet af sin far og fik tidligt en båd, som han sejlede med stor dygtighed. Og så fik han en undervisning, som passede sig for en kommende storkøbmand og skibsreder. At han blev student i 1830 med gode karakterer ved jeg fra hans eksamensbevis, som er i min varetægt. Det er underskrevet, først den 10. september 1834, af ingen ringere end Adam Oehlenschläger, som p.t. var dekan for det filosofiske fakultet. Et længere ophold i København havde givet Adolf forbindelse med et meget anderledes, akademisk, miljø, som gav ham mod på en anden løbebane. "Fader ytrede sig aldrig med Misnøje om denne Forandring af hans Planer med mig, og jeg glemmer aldrig hans Glæde, naar jeg kom hjem i mine Studenterdage, og især da jeg havde taget min juridiske Eksamen".

Adolf fik ingen juridisk løbebane – en kvinde kom på tværs. Han forelskede sig i Oline, datter af Rasmus Roulund, som var ejer af Store Restrup, en af de største jordbesiddere i Jylland - og en noget brøsig person. Han var som Venstre-mand i opposition i Stænderforsamlingen i Viborg, hvortil han indvalgtes i 1834. Nogle fandt ham "frisindet og fremskridtsvenlig", men han lagde sig ud med de liberale pga. hans modstand mod at gøre jøder valgbare. Det gav ham følgende skudsmål i den såkaldte Stændervise: " Når Roulund tutter Munden ud/ og griber sig i Lommen,/ saa vælder der et rædsomt Flud / af Ondskab ud af Vommen". Roulund har næppe set mildt på, at hans datter skulle giftes med en søn af opkomlingen Søren – og han skulle i hvert fald ikke have en svigersøn uden jord! Som jeg husker fars fortælling, tog Søren affære, fyldte et mahogniskrin (som endte i mit barndomshjem) med guldstykker og købte i 1837 herregården Dybvad Hovedgård (ca. 10 km SV for Sæby), så Adolf blev godsejer og året efter kunne gifte sig med Oline. Den rigtige version er, at Adolf selv købte gården på auktion, for 100.000 rbdl., efter at have rejst rundt og set på gårde.

I samme lille bog, som rummer Adolfs optegnelser om faren, finder man Adolfs datter Caroline Køsters "Minder om Adolf Winkel og Livet på Dybvad indtil 1854". Bogen udkom i 1909, hundredåret for Adolfs fødsel. Caroline havde giftet sig med en søn af sin faster Henriette (der som ovenfor nævnt blev gift Køster) og altså med sin fætter. Deres børn havde således Søren Winkel som oldefar på både farens og morens side. Der må kunne spores Winkel-træk i Køster-slægten!

Caroline skriver kærligt og levende om farens liv, meget poetisk når det drejer sig om hans glæde ved naturen. Det ser ud til, at Adolf har haft det herligt i studietiden. Sammen med vennen Johan Friedenreich (hvis familie han boede hos) startede han søndag morgen kl. 4-5 mod Frederiksdal, det foretrukne mål, hvor de fik en lur og en flæskeæggekage i skovløberhuset. Om vinteren gik han sammen med sin bedste ven, svogeren Janus Køster, til opera, især Weber og allerhelst Mozart, hvis Don Juan han en vinter hørte 13 gange! Hos

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fætteren Jacob Deichmann, som var indehaver af "Den Gyldendalske Boghandling", hørte han de nyeste digterværker læst op, og han gik flittigt på kunstmuseer.

Adolf blev cand.jur. med gode karakterer og arbejdede en tid som sagførerfuldmægtig i København, men efter brylluppet i 1838 måtte han opgive et liv, som passede ham godt, og rykke ind på Dybvad sammen med sin Oline. Caroline skriver: "For Resten ved jeg, at Far i de første Aar led meget ved sit Ukendskab med mange ting ved Bedriften. Det maa ogsaa have været en frygtelig Overgang fra Samlivet i København med saa mange interessante og betydelige Mennesker dér til Livet i Vendsyssel, hvor der den Gang kun var Interesse for Kortspil og Drikken". Hvis en gæst syntes, at snapseglassene var for små, kunne han finde på at binde en tråd i glasset for at det ikke skulle ryge med ned. Blandt husets gæster var en meget jævn præst, som far citerede en gang imellem: "Mav' ku du tav', sikke Dav' du ku hav'.

Familien fik det godt på Dybvad, således utvivlsomt også dette kapitels hovedperson:

Min oldefar Carl Adolf Ferdinand Winkel - og livet på Dybvad

Dybvad omtales første gang i 1578 og benævnes fra 1660 som hovedgård. De større bygninger, som Adolf overtog i 1837, blev opført i slutningen af 1700-tallet. Agerjorden udgjorde 450 tdr. og engene 220 tdr., det blev drevet ved hoveri fra 18 gårde, og trækkraften blev leveret af hele 28 heste. Til Dybvad hørte også en del af Stagsted skov. I Adolfs tid afskaffedes hoveriet, og han stod for opførelsen af et mejeri ved gården og en betydelig udvidelse af skovarealet. Det er fmtl. også hans fortjeneste, at der ved gården blev anlagt en stor og smuk park, som kan ses i dag. Hovedbygningen, som blev ombygget i Adolfs sidste leveår, blev mange år efter revet ned og erstattet af en ret ordinær bygning.

Mens de boede på Dybvad, fik Oline og Adolf 10 børn. Caroline var den ældste, og min oldefar Carl, født i 1843, var nr. 3. Carl var altså 11 år gammel, da familien i 1854 flyttede til København, så han har oplevet meget af det, som Caroline fortæller om livet på Dybvad. Der har været livligt, både fordi de var så mange børn, og fordi der i midten af 1800-tallet skulle et enormt folkehold til at drive et gods. Afgrøderne blev slået med leer og kornet tærsket med plejle. Det var sjældent, at Adolf havde raps, den udpinte jorden og skulle høstes samtidig med høet, hvilket krævede en længere periode med godt vejr. Den blev skåret med segl, og - på et gulv lagt ud på marken - tærsket i takt med Jens Ziegens violinspil. Om aftenen blev rapshalmen brændt af, og der blev danset på tærskegulvet til lyset fra disse blus. På en smuk sommeraften var det et fantastisk skuespil.

Smør blev fremstillet i en håndkærne, alt brød blev bagt og øl brygget hjemme, og lysene ikke blot støbt men vægerne også flettet af dem selv. Garn til stof blev spundet, men vævningen overladt til "Per Væver", hvorefter lagenlærred blev lagt ud til blegning. Carl og to af brødrene, de tre store, blev gode venner med folk som Morten Staldkarl, Anders Avlskarl og Niels Kusk, og især Morten var snild på fingrene og lavede legetøj til dem. Skytten Valsted fik jævnlig en bjesk, og når han kom hjem uden gæs var forklaringen, "A skal hels' Herren aa sej, te den størst Vej gaar udenom!".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

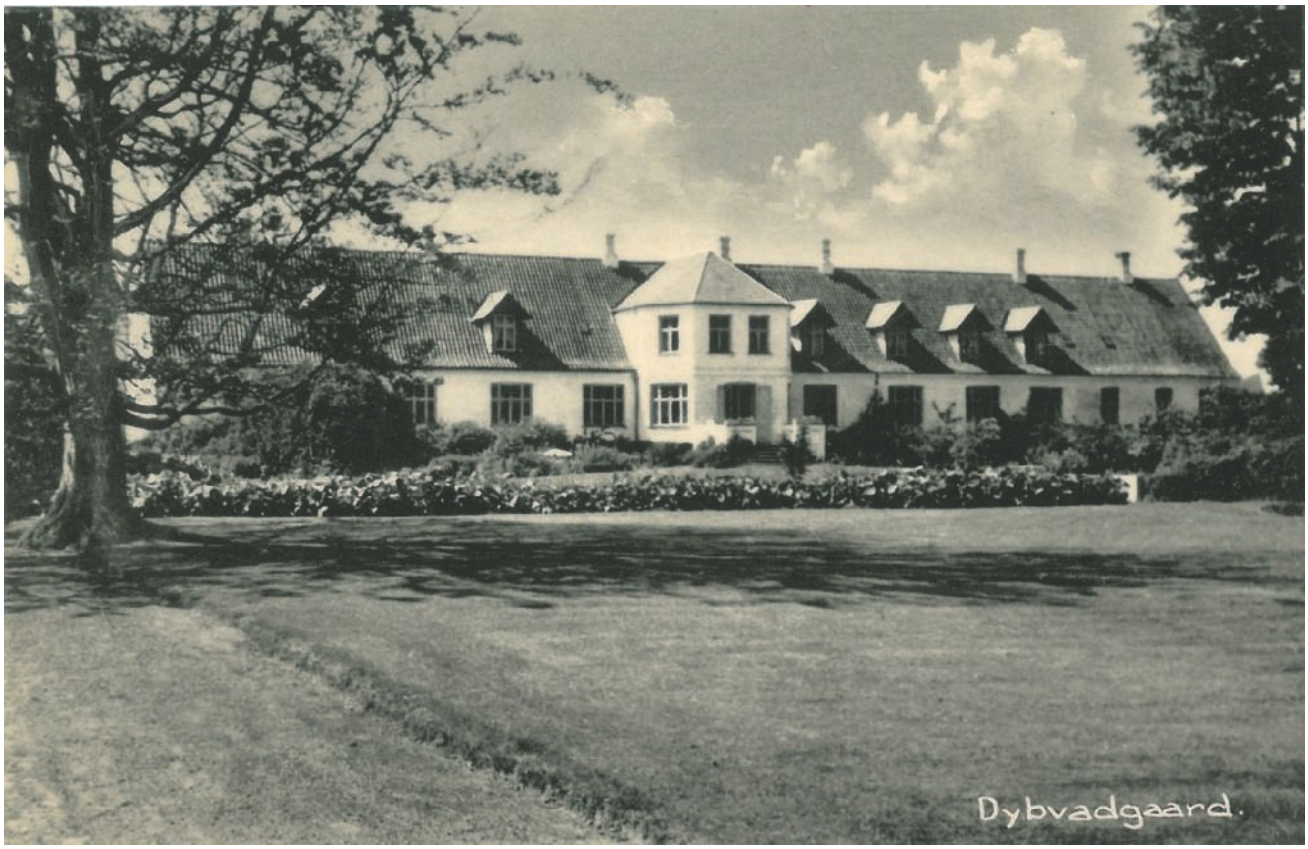

Dybvad Hovedgård

Efteråret lige til jul var en særlig travl tid for de mange piger. Efterår og forår vaskedes alt tøjet, som blev kogt i bøgelud og skyllet i bækken. Efter efterårsvasken kom den store slagtning, hvor huset blev forsynet med næsten al kød, saltet og røget, til hele året. Så kom brygningen af den lidt kraftigere godtøl, julebagning og hovedrengøring – og julegildet for egnens hele befolkning. Adolf var gæstfri og holdt undertiden bryllupsfest for sine folk, da som regel slået sammen med høstgildet. Bruden blev pyntet på godset, og hendes hår – som aftenen inden var smurt ind i øl med sukker i, så det kunne ligge glat – fik en lauerbærfletning.

Selveste kong Frederik den 7. var gæst på Dybvad, da han i 1852 foretog en Jyllands-rejse. Han havde som kronprins truffet Adolf og lovet ham at aflægge Dybvad et besøg. Alle sejl var sat, der var lavet en æresport og anskaffet et stort portræt af kongen. Det var et farverigt skuespil, den lille Carl blev vidne til: den store skare af uniformerede herrer, de mange røde kuske og lakajer og den lange vognrække. Oline var mindre begejstret, for kongen var ledsaget af den i overklassen upopulære grevinde Danner, og Oline var rasende over at skulle være elskværdig værtinde over for hende. Grevinden optrådte nu meget beskedent og var tarveligt klædt. Men kongen var livlig og elskværdig og klappede Caroline på hovedet. Det blev en mindeværdig dag for Dybvad.

Enkelte, dramatiske begivenheder afbrød den landlige fred og ensformighed. Et "meget mangelfuldt Polititilsyn havde fremkaldt en aldeles utrolig Retsusikkerhed", og i 1846 huse-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rede en tyvebande på egnen, uden at den sløve herredsfoged greb ind. Nogle lokale brød så ind hos de værste tyve og slog dem ihjel med plejlene. Nu tog øvrigheden omsider affære og fangede og dømte selvtægtsmændene, herunder nogle af Adolfs husmænd. I 1848 var forlydendet om begyndende, demokratiske tilstande kommet til Dybvad, hvilket en af Adolfs husmænd havde fået galt fat på. Han mente, at han ikke længere behøvede at finde sig i en irettesættelse og slog med sin træsko Adolf i tindingen, så han faldt blødende om. Omkring den tid nåede også rygtet om en hærgende bande løsslupne fanger frem og skabte en sådan rædsel, at folk på Dybvad bevæbnede sig med udrettede leer på stager og gjorde klar til hurtig flugt. Denne "slavekrig" viste sig at være rent opspind.

På Dybvad fulgte man så godt man kunne med i, hvad der skete rundt omkring, men informationsniveauet var lavt. Breve var sjældne, man kendte ikke frimærker, og det var ret dyrt at få noget med postbuddet, som kom gående fra Sæby to gange om ugen. Udbruddet af treårskrigen i 1848 førte til en opblomstring af fædrelandsbegejstring, som også forplantede sig til Dybvad – blandet med bekymring. En bror til deres lærerinde sprang i luften med linjeskibet "Christian d.8" – men blev fisket op af vandet af tyskerne og reddet til fangenskab.

I 1853 ramte koleraen Ålborg og kostede Søren Winkels bror Christen livet, hvorved børnene mistede en meget elsket, ugift bedstefarbror. Året efter hærgede "koldfeber" (malaria) Dybvad, og såvel Adolf som de fleste af børnene blev rystet af feber. Det efterlod Adolf svækket og ængstelig, og det bidrog til at få ham til at overveje at flytte til København. Hertil kom, at børnenes huslærer skulle rejse, og Adolf ønskede ikke at sætte Carl og hans to brødre i Ålborg Latinskole, for den havde et dårligt ry - "nærmest i moralsk Henseende".

Kronprinsessegade 14

Fra maj 1854 blev gården bortforpagtet, og i august brød Oline, Adolf og 10 børn mellem ¼ og 14 år op fra Dybvad. Med fulgte en lærerinde samt Jomfru Thorndahl og 2 piger. 19 små arbejdsvogne rullede af med familiens ejendele. Hvad den 11 år gamle Carl tænkte, ved jeg ikke, men mon ikke hans sorg over afskeden var mildnet af det spændende ved at skulle gense København; han havde været der én gang før for at få undersøgt sine dårlige øjne af en specialist. For Caroline var det meget tungt at rejse fra hjemmet og " ... fra Vendsyssels store vide Udsigter, fra Lærkesangen over Markerne og Stære og Drosler i Haven – ind til Byen paa 3die Sal!".

Her satte storesøster Caroline punktum for sin beretning, så man må ty til Carls ni år yngre bror for at høre, hvordan det siden gik. Richard William Winkel, som var ingeniør, udgav i 1930 den 330 sider lange erindringsbog "Banede veje", som giver et godt indblik i livet efter Dybvad. Familien flyttede ind både på tredje sal og på kvisten i Kronprinsessegade 14, hvor den kom til at råde over 17 beboelsesværelser samt to køkkener og diverse kamre. Det var stadig yderst herskabeligt, og adressen er jo blandt byens bedste med Kongens Have som genbo. Heller ikke dér havde man dog nogen moderne hjælpemidler, og fx var vandforsyningen en tønde i køkkenet, som portneren fyldte med vand fra en pumpe i gården. De fik det godt i deres nye hjem " ... et muntert, lykkeligt og gæstfrit Hjem uden Dikkedarer eller fine Fornemmelser". Børneflokken blev udvidet med tre københavnere (knap så fint som at være født vendelbo), og så var der 13, indtil en stor sorg ramte familien: den næstyngste,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Oskar, døde i 1869 kun 10 år gammel.

Ordrup

Nok var det en ellers lykkelig familie, men den skrantede efter omplantningen fra det frie landliv, så på råd fra huslægen købte Adolf "Stedet i Ordrup med den vidunderlige Have" på en lille tønde land. "Mage til den Have har jeg aldrig truffet i henseende til at bære baade Frugt og Grønsager, ja Blomster med ...". Dengang gjorde man ikke så meget i blomster, der var i København kun to blomsterudsalg. Oline elskede sin have og Adolf sine lange spadsereture ikke mindst til Dyrehaven.

Det var et 7-fags landsted med havehus og " ... det snurrigste gamle Hus, oprindelig teglhængt og grundmuret, men med Tilbygninger af Træ med flade, bliktækte Tage, der aldrig vilde holde tæt". Her tilbragte de sommermånederne. William omtaler huset som "Ordrup", men jeg har ikke kunnet konstatere, at huset har haft et navn. Af Kraks Vejviser for Gjentofte-Ordrup og Lyngby Kommuner, årgang 1896, fremgår, at huset da var ejet af Godsejerinde O. Winkel, og at det lå på Ordrupvej. Med 1898-udgaven er der kommet et husnummer på: 117.

Landstedet i Ordrup

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Huset findes ikke mere, det blev revet ned kort efter Olines død i 1900, hvilket bl.a. gav plads til anlægget af Morescovej i 1910 (ifølge Gentofte-Bogen 1982-1983). Fabrikant Moresco – den tids danske H&M – boede i et nu nedrevet, pompøst hus, Villa Rolighed senere kaldt Adelaïde, og har været nabo til Adolf og Oline. På det, der var deres grund, ligger i dag (foruden Morescovej) en børnehave, spejderhuse og en del af en stor, offentlig græsplæne: Adelaideparken. De aktuelle matr.nr. er 33a, 3OP og 3OQ.

I Adolfs og Olines tid gik Egegårdens enge op til haven på to sider. Her holdt familien til eget brug en ko, kaldet "Winkel", som overvintrede på Dybvad, hvorfra familien i øvrigt fik sit smør i dritler. Af et foto i bogen taget fra engen og af teksten dertil fremgår, at huset lå tæt ved Ordruphøj og lidt vest for Ordrup Kirke. Denne blev bygget i deres tid (1876), og Adolf og Oline skænkede dåbsfadet; de to første børn, som blev døbt i det, fik navn efter dem.

Jeg har desværre ikke kunnet finde meget om Carl, hovedpersonen i dette kapitel, så det bliver kun til små glimt og hans nydelige portræt.

Carl Winkel

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er slående, som kærlighed til musikken har præget Winkel'erne gennem generationer. Adolf og Oline sørgede også for, at Carl og hans søskende fik en grundig musikalsk opdragelse, varetaget af organisten og komponisten Edw. Ibsen, som om sommeren tog den lange tur med omnibus til Ordrup. Carls yngste bror Viggo blev far til komponisten Erling Winkel, som bl.a. skrev den dejlige, danske melodi til Mandalay.

Både i byen og på landet var der stor selskabelighed med en omfattende vennekreds og den store familie. Med børn, svigerbørn og børnebørn var de 57 personer. Oline og især Adolf havde god tid, det ser ud til, at han siden indflytningen til København i 1854 og til han dør 30 år efter ikke har bestilt meget andet end at gå ture og nyde familie- og selskabslivet. Og skrive skriftet om sin far.

Carl var 21 år gammel, da Dannevirke blev rømmet, og det var for hele familien – som sikkert for næsten alle danskere dengang – et af de tungeste slag, de kom til at opleve. Carl har set de sårede blive båret på "Bærebør" gennem Kronprinsessegade til sygehuset i Rigensgade og læst om soldaternes lidelser og underlegenhed i udrustningen.

Carl blev cand.polit. i 1867, en ret ny uddannelse, studiet blev oprettet i 1848. Det var nærmest brødløst, en uddannelse som velstillede mænd – ofte godsejersønner – tog for den almene dannelses skyld. Da jeg selv begyndte på det studium i 1958, var erhvervsudsigterne stadig dårlige, men det ændrede sig i 1960'erne. Carl kom til at arbejde i familieforetagendet "Elisabethsminde", landets ældste chokoladefabrik, som hans lillebror Frederik Adolf blev direktør for. Den kan man læse om i "Halfdan og Magdalene".

Ganske vist havde William mange søskende og har næppe haft så meget at gøre med den ni år ældre Carl, men det er alligevel påfaldende, at Carl i den lange bog kun omtales med: " ... den næstældste (bror), Carl, der døde som ung, kun 33 Aar gammel, men som efterlod sig en saa smuk Skare af Venner, som det kun bliver faa givet". Af en anden kilde fremgår, at Adolf har skrevet, at Carl døde af tyfus i forbindelse med en hjernesygdom, og at hans sidste ord var: "Det bliver nok godt alt sammen". Han blev begravet på Garnisons Kirkegård sammen med "to smaa Lig af to Drenge, der først var begravede paa Gentofte-Kirkegaarden". Den ene er fmtl. hans bror, Oskar.

Heller ikke de andre søskendes får nogen videre omtale i Williams bog. Halfdan fandt, at William var lidt "religiøst mærkelig". Han var overordentlig from, gik meget op i indre- og ydremissionen og gjorde bl.a. som gammel en otte måneder lang rejse til missionsstederne i Kina og Indien; det beretter han levende om.

En anden lillebror til Carl, Janus, forpagtede i en årrække Dybvad og blev kendt som en af landets dygtigste landmænd og ophavsmand til det meget anvendte begreb "foderenhed". Ved Adolfs død i 1885 gik gården til Oline, og da hun døde i 1900 selvfølgelig til den ældste af sønnerne, Søren. Han og hans store familie var der kun om sommeren, for han var først og fremmest civilingeniør. Han etablerede en stor ingeniør- og entreprenørvirksomhed og stod bl.a. for Skagensbanen, Frederikshavns havn og færgehavnen ved Korsør.

Derefter overgik gården til Sørens søn Petrus, som også var civilingeniør, og med ham gik Dybvad hovedgård ud af slægten. Petrus ville gøre Dybvad til en mønstergård og foretog investeringer, men lånene kom til at hvile tungt på driften, da landbrugskrisen ramte i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1930'erne. Gården kom på tvangsauktion, da sønnen, der var udset til at senere at overtage gården – endnu en Søren – var 15 år gammel. Så drog Petrus med familien til Sydafrika, og det gik ikke særlig godt – han slog sig på flasken og endte med at skyde sig (så vidt man ved) i Durban i 1945.

Det var måske heldigt for Carls søn Halfdan (min farfar), at han ikke skulle overtage Dybvad. Han fik et godt liv som officer og forretningsmand – og tre sønner: Carl Tage (min far), Per og Poul, samt i 2. ægteskab Hanne, Agnete (død som 2-årig) og Juddi.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 3. Marie f. (Dorph) Petersen

Historien om hertugen og Jessine

De begyndte som Petersen. Den ældst kendte er Peter Petersen, født i 1742, som blev vægter på Gråsten Slot. Med Elisabeth Teiker fik han bl.a. Peter Henning Petersen, som blev døbt på slottet i 1774. Han blev kok/fyrstelig køkkenmester/hushovmester hos slottets ejer, Hertugen af Augustenborg, og giftede sig med Jessine Frederikke Jessen. Hun skænkede ham bl.a. Carl Friedrich August Petersen, min tipoldefar, i 1813; året, hvor Søren Kirkegaard blev født, og landet ramt af statsbankerot. Faddere ved dåben var hertugen, hertuginden og Prinsesse Caroline. Hertuginden, Louise Augusta, var datter af Struense og dronningen og dermed halvsøster til Frederik 6.

Min farfar, Halfdan, som var en meget grundig slægtsforsker, søgte i 1928 oplysninger fra arkivet i Aabenraa bl.a. om Jessine. Arkivaren kunne ikke med sikkerhed sige, hvor hun var født, men det vides, at hun var datter af en kammerråd, Jes Jessen. Så der er næppe tvivl om, at hun socialt lå et godt stykke over sin køkkenmester, utvivlsomt mere dannet. Måske var hun også smuk ...

Den hjælpsomme mand i arkivet undrer sig over, hvordan køkkenmesteren " ... kommer i Besiddelse af saa mange Penge ..." og kan intet oplyse om, "... hvorfra han har faaet dem". Efter denne citatafslutning tilføjer Halfdan: ..... Hvilke tanker gjorde Halfdan sig? Måske tænkte han på en overlevering, som jeg selv har en tåget erindring om: at det var Hertugen af Augustenborg, som var far til Carl **Friedrich August**. Det var ikke familienavne. De mange penge kunne være erstatning. Til min upålidelige erindring hører også, at man har undret sig over så aristokratiske træk, der har præget flere af Carl Augusts 12 børn.

Hertugen var 48 år, da Carl August fødtes, og han døde året efter. Han var pedantisk og klejn men en meget lærd mand med betydelig indflydelse bl.a. takket være ægteskabet med Frederik 6.'s halvsøster. Ægteskabet skrantede alvorligt i hans sidste år, hvor han også mistede en god del af sin politiske indflydelse. Han kan have haft brug for at trøste sig under sine besøg på Gråsten Slot – ellers boede han på Augustenborg. Og køkkenmesteren har tilsyneladende været en del hjemmefra. Hvordan han end bar sig ad med det, passede han også en porcelæns- og thehandel i København, og han havde råd til at købe gården "Ødemark" til sin ældste søn.

Hertug Frederik Christian II's Augustenborg-slægt stammer fra Kong Christian 3. En slægtsforsker har fortalt min farfar, som vist troede på historien, at hvis man kan spore sin slægt ind i Kong Christian 3.'s slægt, så nedstammer man fra Pipin den Lille – og dermed fra Kleopatra. Længere tilbage i mine olders slægt kommer vi ikke i dette kapitel. Men måske i kapitel 4. Den tidligere omtalte DNA-analyse giver kun med meget god vilje støtte til slægtskabet med den smukke kvinde: Hun var af makedonisk-græsk afstamning og således udrustet med gener, som måske i et vist omfang overlappede med de italienske (som udgør 12,6 % af mine gener). I øvrigt taler sandsynligheden for, at stort set alle danskere nedstammer fra Kleopatra.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De 12 søskende

Carl August Petersen giftede sig med Charlotte Margrethe Dorph, hvis far var godsforvalter på Gjorslev. Med hende fik han 12 børn, herunder min oldemor Marie Cathrine (Dorph) Petersen. Det var kun drengene, som fik efternavnet Dorph-Petersen. Nogle mener, at Dorph er af norsk oprindelse, de fleste vist, at det er afledt af Torp.

Børnene havde en dejlig opvækst, først på Barfredshøj, en proprietærgård øst for Kalundborg, som blev overtaget af den ældste søn, Henning. Senere flyttede familien til Roligheden, som kom til at give navn til gaden på Frederiksberg. Dengang var den omgivet af marker og lå som en hovedbygning til avlsgården bagved.

Barfredshøj

Det var en statelig og begavet søskendeflok, og man må forstå, at de havde det festligt og godt med hinanden. Halfdan kom dem meget nærmere end sin fars 11 søskende, måske fordi faren døde så ung. Inden vi kommer til Marie, får du noget om fem af hendes brødre.

Den ældste søn, Peter Henning (lige som hans farfar) Dorph-Petersen, overtog som nævnt Barfredshøj men måtte sælge gården i 1899, da billigt amerikansk korn gjorde det meget vanskeligt for danske landmænd. Så blev han forretningsfører i Kreaturforsikringsselskabet "Kustos" i Århus. Han kom dermed til at indgå i det blomstrende familieliv i byen, som jeg skriver om i "Halfdan og Magdalene", sammen med sin 2. kone, norske Karen. Den 1., ligeledes norske, Jone, var død i 1884.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Olaf
Viggo *Pouline*
Marie
Henning *Jessine* *Anna* *Jens Frederik* *Charlotte*
Margrethe *Karl*

Viggo Theodor Dorph-Petersen blev arkitekt, tog til Frankrig – og blev berømt dér. Hvis man googler ham, kommer den franske udgave af Wikipedia op med en omfattende beskrivelse af hans arbejde. Det bestod især i at tegne flotte, store huse for rigmændene ved Rivieraen. Han boede i Perpignan ved Middelhavet sammen med sine successive franske koner. Den første, Anne Marie David, døde i 1908, men allerede året efter brylluppet med Viggo nedkom hun i 1882 med Marie Charlotte Dagmar. Hun blev den elskelige tante Mimi, som jeg skriver om i kapitel 1. Hendes ægteskaber med først Dr. Dusser og siden professor Capra har beriget min generation med utallige, tiltalende og nogenlunde jævnaldrende kvartkusiner og -fætre. Tante Mimi efterlod sig bl.a. penge til et lille legat (som jeg nu bestyrer) med det formål at subsidiere disses rejser til Danmark, så forbindelsen med den danske familie kunne holdes ved lige.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jens Frederik Dorph-Petersen blev skuespiller ved og senere direktør for Folketeateret - hvor han skaffede Halfdan billetter til bl.a. hans største succes "Sherlock Holmes". Han giftede sig med skuespillerinden Rose Cecilie Sødring, og deres datter Bodil, gift Tvede, kan jeg huske. Hun var statelig og af tydelig københavnsk overklasse, hvilket bl.a. hørtes i hendes sprog: hun sagde fx fær i stedet for far.

Knud Dorph-Petersen fik en høj landbrugsuddannelse og var gennem 34 år direktør for Statsfrøkontrollen, som i hans tid mere end tidoblede kontrolarbejdet. Han var med til at tage initiativet til dannelsen af den internationale frøkontrolsammenslutning, og var dens præsident i 16 år. Hans arbejde fik stor betydning for udviklingen af den danske frøproduktion og –eksport.

Den yngste af drengene, Karl Koster Dorph-Petersen, fik hverken kone eller børn, og det er der mange, der har haft grund til at være glade for. Han blev en meget dygtig vinhandler og drev en stor vinhandel på Hauser Plads i København. Han efterlod en betydelig formue ved sin død i 1912, og efter hans ønske indgik ca. 100.000 kr. i et familielegat, således at hans " ... Søskende og deres Descendenter, der maatte have Trang til Understøttelse, (er) berettigede til at nyde andel i Legatet".

Halfdan sad i bestyrelsen og efter ham min far, indtil resten af midlerne på fars initiativ blev overdraget til "Borgervennen af 1788". Efterslægten var blevet helt uoverskuelig stor, og den næste generation syntes ikke interesseret i at overtage arbejdet i bestyrelsen. Det gjaldt bl.a. mig, der som revisor stod for tur. Som nævnt har jeg det kartotek med næsten 700 navne, som min far etablerede fra 1947 og 42 år frem. Det vender jeg tilbage til.

I 1943, da Halfdan sad i bestyrelsen, vedtog denne at lade udarbejde og trykke bogen "Slægten Dorph-Petersen". Den indeholder en imponerende mængde data om slægten, som jeg tror først og fremmest skyldes Halfdans flid. Det er imidlertid givet, at vi kan takke ham for bogens optegnelser om hans mor Marie og dermed for det meste af, hvad der står i næste afsnit.

Min oldemor Marie Cathrine (Dorph) Petersen

Om oldemor Marie har vi bl.a. Halfdans optegnelser og mange af de breve, hun har skrevet til sit eneste og højt elskede barn, Halfdan. Hun fik ham i februar 1876, fire år efter hun blev gift med Carl Winkel, og allerede i oktober døde Carl, kun 33 år gammel "... saa varm en Christen, det hjalp mig hele Livet igjemmen ...".

Halfdan får Marie til at fortælle bl.a.: "Noget af det første, jeg mindes fra min Barndom, knytter sig til Krigen 1848-50 ... jeg husker tydeligt, da min gode Ven Jens – en af Karlene kom hjem fra Krigen (da er Marie fire år). Han sad i Køkkenet paa Barfredshøj som Midtpunkt i en stor Kreds af Piger og Karle, og jeg sad paa hans Knæ. ... Vi havde stor Indkvartering, da Tropperne efter Krigen var paa Tilbagevej mod København, og jeg kan huske, at Far efter Middag spillede Fløjteduetter vistnok med Hegermann Lindencrone, den senere kendte General."

Marie fortæller om sin mor "... hvor var hun vidunderlig ... Hun indprentede os: Tal aldrig ondt om et Menneske, naar du ikke mener at kunne gøre noget godt ved det. ... Far stod meget fjernere for os ... han blev let hidsig, og saa rystede vi alle for ham, undtagen Mor: Saa, saa Petersen" sagde hun ... hvorefter Uvejret trak over med en Brummen".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Marie

Som vi hørte det om Dybvad, var Barfredshøj "... som et lille Rige for sig selv. ... Der var langt til Læge, og han blev sjældent hentet. Jeg havde det Indtryk, at Konerne (på de tilhørende småejendomme) meget nødigt vilde have Læge, de havde langt større tillid til Mor og Mine Flint. ... Køerne havde navne efter alle Kvindfolkene paa Gaarden ... og engang stak Røgteren Hovedet ind ad Døren og sagde: Jeg melder Hr. Godsejeren, at Jomfru Flint har kælvet i Nat. ... I min Barndom var gifte Kvinder Madammer og ugifte Jomfruer, det var vist først i 70'erne og i 80'erne, at de blev til Fruer og Frøkener... Vi var selv 14-16 Mennesker ved Bordet oppe, og i Folkestuen var der mange flere, navnlig i Høstens Tid ".

Ved høstgildet var der op mod et hundrede mennesker, som skulle bespises. Der blev også drukket godt, og en enkelt gang gik en karl amok, trak en kniv og sårede en af de andre. Så fik han et par lussinger af forvalteren, blev bundet og lagt op på et loft. Politiet var noget fjernt og uvirkeligt, sådant blev ordnet af godsejeren eller forvalteren. Da nogle af folkene havde set sig vrede på forvalteren og begyndte at angribe ham med høtyve "... kom Far løbende ned ad Trappen, og det hjalp. Far var sine 3 Alen (188 cm) høj og stærk som en Bjørn, saa Folkene havde en voldsom Respekt for ham". Han har virkelig været en kæmpe, for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dengang var mænds gennemsnitshøjde 15 cm. lavere end i dag. Højde er ca. 70 % arvelig, så der er markante højde-gener i slægten. Marie understreger, at disse scener var undtagelser fra den gode stemning, der ellers herskede på gården. I øvrigt svarer hendes beskrivelser af de mange gøremål, der dengang var på en stor gård, godt til, hvad vi har hørt om Dybvad.

Marie efterlod sig ved sin død i 1935 mængder af breve, som alle gik tabt ved en brand. Halfdan gemte mange af de breve, han og hans Magdalene havde fået fra moren, og via min far havnede omkring 250 af dem hos mig. De er lange og rørende, præget af stor fromhed og af den afgørende betydning, familie og slægt havde for hende. Hun sad småt i det og boede alene sine sidste ca. 40 år, men hun klager aldrig. Man får indtryk af et ukueligt menneske med et varmt hjerte. Hun elskede sin søn Halfdan men måske næsten endnu mere sin svigerdatter Magdalene. Denne boede hos Marie, fmtl. som pensionær, på Bakkegårds Alle, da hun som 15-16-årig var i København for at tage klaverundervisning hos landets bedste lærere. Og det må være sådan, at hun træffer Halfdan, som hun gifter sig med fem år efter. Marie skriver utallige breve til Magdalene fra 1897 til Magda dør i 1932, tre år inden hun selv dør, som den sidste af olderne. Brevene udtrykker en stor kærlighed, som her: " ... det bliver en stor Sorg, naar du reiser fra Mig... tusinde kjærlige Hilsener fra Din gamle Veninde som elsker Dig."

Da Tage er 14 år og har tillagt sig "smaa Uvaner", blander Marie sig forsigtigt i Halfdans opdragelse af ham, som hun finder rigelig streng. Halfdan er jo meget væk: "... saa Tage efterhaanden har vænnet sig til at raade sig selv, men med kjærlig Bestemthed gaar det jo nok, da Tage er saadan en god Dreng".

Under Første Verdenskrig er hun særligt bekymret for Halfdan, som jo var officer, og skriver om "de nedrige Tyskere". Og så konstaterer hun, at "... Livet her paa Jorden gaar jo sjælden uden Sorger og Bekymringer, det skal det vel heller ikke ...". Efter Magdalenes død skriver den gamle Marie til Halfdan: "Du kan Tro mine varmeste ømmeste Tanker vil være hos dig som de ogsaa ere i Himmelen hos Din dyrebare Magdalene ... vi ved jo hun er saa usigelig lykkelig i de evige Boliger, fri for Smerter og Lidelser, Gud være lovet ... Minderne ere saa skjønne om Magdalene fordi hun led som en Helgeninde ...".

Den store efterslægt

Det er sjovt at kikke i kartoteket, der dukker mange interessante personer op, bl.a. Aksel Sandemose, som i 1962, tre år før sin død, blev gift med en Dorph-Petersen-efterkommer: Hanne Nielsen.

Takket være fars kartotek er det muligt at spore 700 af de efterkommere, som Marie og hendes søskende fik. Langt fra alle bærer efternavnet Dorph-Petersen, for giftermål har bragt bl.a. følgende navne ind i efterslægten (hvor jeg har udeladt de fleste af sen-navnene):

Alempiew, von Barner, Barfod, Bordum, Bugge (Drammen, Norge), Bülow, Capra (Frankrig), Carlquist (Sverige), Conally (Australien), Cowan, Dromph, Durland, Dusser (Frankrig), Esbjerg, Esbo (Sverige), Fenger, Galsbøl, Giversen, Griffiths, Grinell, von Grone (Tyskland), Holbek, Holm Jensen, Holten Jørgensen, Hornhaver, Johnson (Australien), Krohn (Norge), Linneboe, Lund, Marpa, Megyessi, Melbye, Nordentoft, Næs (Norge), Perch-Nielsen, Petri, Schmidt, Schnohr, Schouboe, Schwenn, Skou, Skov-Petersen (Norge), Stabo-Eeg (Norge), Staungaard, Stibolt, Tvede, Walløe, Wedervang og Wong.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Når du møder en med et af disse efternavne, skal du altså tilbage til Carl August og Charlotte Margrethe Dorph, hvis du – som Ayaan Hirsi Ali fra Somalia – vil finde de fælles forforældre. For en dansker er det jo fjern slægt, men nogle har jeg dog kendt godt, som Mimis barnebarn Marie-Elise. I andre tilfælde har det været sjovt at konstatere slægtskabet med nogle, som jeg har lært at kende i anden sammenhæng, fx Peter Esbjerg, professor emeritus fra KVL/KU.

Det fremgår, at der er en gren i Australien, nemlig Steven Charles Dorph-Petersen (f. 1962), Erik John Johnson (f. 1948, har boet i Wagga) samt, hvad der nok er Eriks søster: Anna Maree Conally (f. 1951). Anna Marie ("Mim") Schwenn, datter af Maries lillesøster Pouline, giftede sig med Gunnar Carlquist, fremtrædende historiker og overbibliotekar ved Lunds Universitet. Deres fem børn kan vi takke for en stor, svensk gren af slægten. Jeg mødte mange af dem, da jeg var med til Gunnars store begravelse i 1963. Blandt de danske grene fylder Fenger'ne godt op i kartoteket, fordi en anden af Maries lillesøstre, den højt elskede Jessine, giftede sig med teologen Peter Fenger. Han startede og drev "Aarhus Private Realskole", og han og Jessine var skattede medlemmer af det århusianske familieliv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 4. Tage A. Tage-Hansen

Slægten

Tage Algreen Tage-Hansen er den mest fremtrædende af mine older, og man finder også i hans slægt folk, som har raget op. Næsten alle danskeres slægtslinjer begynder imidlertid med en bonde. Hans Hansen, født ca. 1680, var gårdejer i Øster Vamdrup (sydvest for Kolding), og det samme var sønnen, også Hans Hansen, men så sker der noget. Med sin kone Karen Jørgensdatter får han fem sønner, og nr. 2, min tiptipoldefar Jørgen Hansen, som kommer i 1750, viser hurtigt gode evner. 11 år gammel bliver han sat i Kolding Latinskole, som han efter ti år forlader som student med de højeste karakterer. Fem år efter, i 1776, er han teologisk kandidat fra Københavns Universitet – igen som den bedste og med "megen Berømmelse". Allerede i 1777 er han vicerektor på Aarhus Katedralskole, året efter dr.phil. på en afhandling om egyptisk grammatik, og i 1783 følger udnævnelsen til rektor i Viborg. Dette og meget af det følgende vides fra Sofus Elvius' bog fra 1909: "Jørgen Hansen og hans slægt".

Han stiger i anseelse, udgiver en rost lærebog i latin, kan kalde sig professor og har nogenlunde gode indtægter, herunder årligt omkring 400 rigsdaler fra strandinger på Læsø. Og så har han giftet sig godt. Nu var det slut med bondedøtre, den nittenårige udvalgte, Anna Kirstine Marie von Hoff, kom fra Silkeborg Hovedgaard og fik 16.000 Rigsdaler i medgift. von Hoff'erne kunne føre deres slægt tilbage til adskillige fine folk. Blandt dem er "Danmarks Vovehals", søhelten Peder Skram, som efter drabelige, maritime bedrifter blev slået til ridder i 1537 og senere udnævnt til admiral for den samlede danske flåde. Anna Kirstine Maries farmor, Anna Kirstine Lange til Hessel, nedstammede – så vidt vides! og formentlig via Peder Skram - fra Chlodewig den første, som døde i 511 og anses for at være Frankrigs grundlægger. Herfra skulle vejen gå tilbage til Ptolomæus af Marokko, Kleopatra og videre til Tut-Ankh-Amons dynasti ca. 1500 f.Kr. Det er aner, som vil noget. Alt det vidste Anna Kirstine Marie næppe, men hun var sig sin fornemme byrd bevidst og lod – efter hvad man sagde - ikke Jørgen glemme, at han var bondefødt. Om end af en ret velhavende bonde.

Jørgen Hansens ældre år var svære. Ifølge Elvius var Jørgen "... en fortrinlig Lærer, maaske havde han i de senere Aar haft noget vanskeligt ved at haandhæve Disciplinen, men dette var en følge af hans milde og kjærlige Sind, der ikke passede til en Tid, hvor Prygl og Haardhed ansaas for det bedste Opdragelsesmiddel". I 1806 ansøgte han 56 år gammel om afsked bl.a. fordi "Mange og mange slags Sorger og Bekymringer have længe arbeydet paa at gøre mig gammel og graae ...". Han tildeltes en skuffende lav pension og døde i 1812 efter at have solgt alt, hvad han ejede.

Af Jørgens og konens ni børn er det den sidst ankomne, vi skal interessere os for. Georg Vilhelm Hansen blev født i 1801, cand.jur. i 1829 og giftede sig i 1837 med Elise Augusta Møller, hvis far var ejer af Kielseng ved Flensborg, senere af Halkjær ved Nibe. Hansen avancerede til "... Prokurator (advokat) ved samtlige Retter i Aalborg Stift med Forpligtelse til at have Bopæl i Frederikshavn ...". Han var også strandingskommissær for Hjørring Amt, og det er især som sådan, at han første gang gør sig bemærket. Det engelske barkskib "Ge-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

org Watson" var strandet ud for Kandestederne, den lokale myndighed erklærede straks skibet som uhjælpeligt vrag, og en auktion over rovet blev hurtigt fastsat. Den fik Hansen forpurret, og det viste sig da også, at skibet kunne tages af grunden og sejle til Frederikshavn. Han var agent for Lloyd, som gav ham 100 pund sterling for redningen. Det var mange penge dengang.

Regeringen greb nu ind, og de ansvarlige blev straffet med vand og brød eller suspenderet. Hansens indsats blev berømmet af justitsminister Simony, og generalprokurør Algreen-Ussing "bevidnede, at det i en væsentlig Grad skyldtes Hansens virksomme og utrættelige Bestræbelse, at de mangfoldige i Frederikshavn i den nævnte Retning begaaede Ulovligheder (altså i forbindelse med strandinger og havarier) bleve bragte for Dagens Lys og at han ved sin Nidkjærhed og urokkelige Retsindighed i denne Sag udsatte sig i høi Grad for personlig Fare og Krænkelser af den sammensluttede Mængde, hvis lovløse Handlinger han afsløre-de".

Hansen havde gjort sig fortjent til belønning, og han blev i 1854 udnævnt til byskriver (retsskriver ved et byting) i Hasle foruden andre hverv - med bopæl i Allinge. Så blev han politimester og senere borgmester i Sandvig-Allinge, hvor han "... tog Initiativet til, at den store Havn blev bygget der (i Allinge)", den skulle sprænges ud af klipperne. Tages storesøster, Elise (Marie), fortæller i sine erindringer om familiens glæde over blomsterpragten og mængden af frugt på Bornholm efter det mere bare og blæsende Vendsyssel. Med til billedet af Georg hører, at han som mange andre i slægten var musikalsk, spillede fløjte – og guitar til sin sang - og stiftede musikforeningen i Frederikshavn.

Min oldefar Tage Algreen Tage-Hansen

Trods det ret sene ægteskab nåede Georg og Elise at få ni børn i de kun 15 år, de fik sammen, inden hun døde 44 år gammel. Igen er det det 9. og sidste barn, det skal handle om, nemlig denne lille bogs stjerne, Tage Algreen Tage-Hansen, som blev født 1849, tre år inden morens død. Jeg har ikke vidst, hvor hans mellemnavn stammede fra, men nu gætter jeg på, at det enten er blevet ham givet i taknemmelighed for ovennævnte Algreen-Ussings støtte eller antaget af ham selv, da han i 1897 ændrede sit (og familiens) efternavn til Tage-Hansen.

Tage blev født i Frederikshavn, hvor han tilbragte sine første seks år. Året inden han fødes udbryder "slavekrigen", som vi hørte om i Winkel-kapitlet. Dér afsløres, at der var tale om et falskt rygte, men søster Elise fæstede lid til det, for i 1921 skriver hun i sine erindringer:" ... de store Drenge hjalp Fader med at lave Patroner ... (byfogeden i Sæby forkyndte), at Slaverne var blevne huggede ned af Randers Dragoner".

Da Tage var fire år hærgede koleraen så voldsomt i Frederikshavn, at hele familien for en tid flyttede til Lundum, hvor den boede hos onkel Emil, som var præst der. Det var en besværlig tur ad de dårlige veje over Hjørring, Blokhus og Viborg, og de måtte overnatte fire gange undervejs.

Efter flytningen til Bornholm kom Tage i Rønne Latinskole, en fodtur fra Allinge på 20 km. I skolen blev han ven med maleren Michael Ancher. Sammen med sin datter Magdalene besøgte Tage-Hansen i 1900 Ancher på Skagen, og det førte til, at denne malede portrætter

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af T-H, Christine og Magdalene. Et stort portræt af Tage-Hansen, som hang i vores barndomshjem, forærede vi til amtssygehuset i Århus (siden 2004 en del af Århus Sygehus). Tage-Hansen måtte til Metropolitanskolen i København for at blive student, og i 1873 blev han cand.med. & chir.

Jeg har en del breve fra Tage-Hansen, de fleste til hans højt elskede datter Magdalene, og de er desværre næsten ulæselige – på nær ét. Det er skrevet til hans far ca. 1870, da Tage er omkring 21 år. Han bor på Borcks Kollegium, læser til læge og fortæller faren om sine forsøg på at skaffe sig indtægter. Der er udsigt til at undervise i naturhistorie på en pigeskole. "Det er saadan sin egen Sag at læse med smaa Unger paa c. 10 Aar som vel sagtens Intet kan begribe ...". Han håber at få et lille legat på 16 Daler " ... men desværre er det en Theolog Professor Scharlung, der giver det bort og de har nu af gammel Vane en Afsky for disse ugudelige Medicinere!". Ellers handler brevet mest om alle de familier, som forventer af få, helst ugentlige, besøg af ham. Han opregner otte, herunder Kjellerups, Wegeners og Paludans, og selv om det kun bliver til månedlige besøg, kan det blive rigeligt. "Jeg maa jo dog tænke paa mig selv".

En meget dygtig læge

Efter sin eksamen var han et år reservelæge i hæren ved XV batteri i København. Så fulgte videreuddannelse på Københavns Kommunehospital og et halvt år i 1876-77 hos antiseptikkens grundlægger, Joseph Lister, i Edinburgh. Han fik lejlighed til at se, hvordan Lister opererede og ved hjælp af karbol-disinfektion bekæmpede sårfeber, som indtil da havde været årsag til en høj dødelighed ved operationer. Tage-Hansen tog det til sig, og det var med til at give ham en på hans tid usædvanlig god statistik, således på et tidspunkt nogle og tredive blindtarmsoperationer i træk uden et eneste dødsfald. Tage-Hansen kom ret tæt på mesteren og fortalte ham om sine overvejelser om at tage til Indien. Listers råd var: "If you are of any consequence, stay at home".

Senere var Tage-Hansen i London, hvor han lærte ovariekirurgi af en anden mester, Spencer Wells. Fra 1879 var Tage-Hansen praktiserende læge i Aarhus og blev i 1882 – kun 33 år gammel – overlæge ved det nystartede amtssygehus. Her fik han gennemført mange betydelige udvidelser, det blev hans hjertebarn, og det var her, hvor han startede "storkirurgien", at han som Aarhus førende læge og som den største kirurg uden for København gjorde sin mest markante indsats. Det betød bl.a., at jyder ikke længere behøvede at tage til København for større operationer. Det blev til 38 år på amtssygehuset, hvor han ikke kun stod for kirurgien men også medicinske og epidemiske sygdomme: han var Danmarks sidste, store almene sygehuslæge.

Tage-Hansen arbejdede også – bl.a. som byrådsmedlem - for opførelsen af Aarhus Kommunehospital, som blev indviet i 1893. Han søgte stillingen som den første overlæge der, men blev slået af den langt mindre kvalificerede Christian Weis – hvis familie havde stor indflydelse i byen.

I små tre år passede han jobbet som korpslæge ved VIII regiment i Aarhus.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tage-Hansen med Christine f. Kjellerup, Michael, Cai og Magdalene (min farmor)

I 1960 udgav journalisten og forfatteren (bl.a. af Jan-bøgerne) Knud Meister bogen "Ni store læger". Blandt dem er Tage-Hansen. Kapitlet om ham er en uforbeholden hyldest med ord som charme, ro, kultur, menneskevenlighed, autoritet, flid, intelligens, kirurgisk dygtighed, diagnostisk sikkerhed, forud for sin tid, en loyal ven. At portrættet er så flatterende skyldes måske til dels familieskabet. Tage-Hansens kone Christine, som beskrives i næste kapitel, var søster til Knud Meisters mormor. Der er nu ingen tvivl om, at Tage-Hansen var en ener: "Han var et rankt, smukt mandfolk med et flot, velplejet skæg, kloge øjne ... Han kendte jo alt og alle i Aarhus ... og de fleste havde en eller anden grund til at føle taknemmelighed mod ham".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tage A. Tage-Hansen, malet af Michael Ancher 1902

Tage-Hansen krævede meget af sig selv som læge og havde mange operationer, også når han selv var sløj. Datteren Magdalene skriver i 1900 til sin Halfdan om en stor sorg, faren havde haft på sygehuset: " ... en lille Dreng han (eller rettere Dr. Kier, for Fader har en daarlig haand) opererede, døde af Bedøvelsen eller under den, og dog havde han faet saa lidt Kloroform, saa Fader kan slet ikke begribe det". En januar aften, hvor Magdalene "knaldfryser": "Nu kom der Vogn efter Fader, og han maatte af Sted paa aaben Vogn i den frygtelige Storm ud paa Landet; hvor havde jeg ondt af ham, han var saa træt".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min far fik navnet Carl Tage efter sine to bedstefædre, men han kaldte sig Tage, og morfaren var hans store forbillede, som han fortalte os børn anekdoter om. Tage-Hansen havde set megen elendighed i kølvandet på drikfældighed og advarede om brændevinens farlighed. En dag kommer Tages far hjem fra en barsk og kold øvelse, og til lille Tages rædsel tager han sig en snaps. "Men far, bliver man ikke fuld, når man drikker brændevin?". "Jo, Tage, hvis man drikker rigtig meget af det". Næste gang morfar er på besøg løber dydsmønstret Tage ham i møde og råber: "Morfar, far siger, at når far drikker rigtig meget brændevin, så bliver far fuld!".

Tage-Hansen havde mange fattige patienter fra landet, og en gang havde han fjernet en blindtarm på en af dem. "Hvor meget skal doktoren så have for det?". "Lad os sige 25". "Næh, doktoren skal skam have en hel krone". Tage-Hansen tjente nu godt og skæmtede med, at amtssygehuset egentlig var hans privatklinik. Det gav ham bl.a. råd til at bygge en flot villa, "Skrænten", på Niels W. Gadesvej med flot udsigt over Århus Bugten. I "Halfdan og Magdalene" fortæller jeg om livet på Skrænten. Der var også råd til at hjælpe datter og svigersøn, som i perioder sad hårdt i det. Det fremgår af Halfdans budget for 1915, at han ventede et tilskud fra Svigerfar på 1.200 kr.; det svarede til ca. en tredjedel af hans årsløn.

Når de kongelige boede på Marselisborg ved Aarhus, var Tage-Hansen deres læge. Hans intelligente gadekryds af en hund, Frederik, fulgte ham overalt – næsten, den fik ikke lov at komme med på stuegang – og fik ved en lejlighed Kong Christian og Dronning Alexandrine til at hæve øjenbrynene. De havde været på besøg hjemme hos Tage-Hansens, og netop som de skal op i den fine, kongelige automobil, springer Frederik dem i forkøbet. Den forsamlede skare udbryder i forfærdet kor: Fre'rik!! De kongelige fandt det ikke passende at give netop det navn til en hund. Det er min fars version – Meister har en anden, hvor Frederik optræder under Tage-Hansens besøg på Marselisborg.

Ved siden af sin lægegerning, som skaffede ham titlen professor, fik han tid til at være byrådsmedlem i fem år for partiet Højre, medlem af Sundhedskommissionen, formand for det lokale Røde Kors m.m.m. Han var med i de første bestræbelser i 1897 for at oprette et universitet i Aarhus og deltog i et afgørende møde herom i Rigsdagen i 1919. Og så tog han initiativet til at oprette Medicinsk Læsestue, som førte til dannelsen af Jysk Medicins Selskab, hvis særdeles aktive formand han var i fem år. Aarhus Musikforening var også et resultat af Tage-Hansens engagement. Som et tegn på hans betydning er gaden foran amtssygehuset opkaldt efter ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tage-Hansen på hospitalet

Tage-Hansen havde de kongeliges fortrolighed, som det fremgår af Magdalenes beretning om hans besøg hos Dronning Alexandrine. Dronningen fortalte om Kongens skuffelse over hans gode ven Zemanns adfærd i en bestemt sag, og Tage-Hansen " ... havde talt meget aabent med Dronningen og bl.a. sagt: "Ja, P. Munch maa vi da af med!"".

Tage-Hansen døde 27. maj 1920 af kræft i underlivet efter et kort sygeleje. Han fik et meget smukt eftermæle i landets aviser og af kollegerne: "... denne storladne og karakterfulde skikkelse". Dronning Alexandrine havde "... mistet en ven i ham", og en lyrisk sjæl, Christy Bentzon, svang sig højt op i Aarhuus Stiftstidende den 28. juni 1920, hvor det bl.a. hed: En Mand er død – en af de bedste, en Mester – og en Mand! ... De travle Hænder, som saa tit har kæmpet mod Dødens Mørke og mod Smertens Gru – se de kan hvile nu ... Han ødsled' med sit lyse, milde Smil, ... ham, som var de Svages bedste Ven.

Det her tegnede billede viser hovedsagelig Tage-Hansen som offentlig person. Det har trukket bl.a. på to artikler, som pensioneret overlæge Finn Hanberg Sørensen i 2013 offentliggjorde i lægefaglige publikationer. Hvis man ser på Tage-Hansens familieliv, kommer der lidt mørkere toner ind i hans liv. Den side vises i det næste kapitel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 5. Christine f. Kjellerup

Jacob Kjellerup

I flere af grenene er der en, som rager godt op, og blandt Christines forfædre er det hendes oldefar Jacob Kjellerup. Han levede et imponerende virksomt liv 1760 til 1831, hvilket gjorde ham til storkøbmand i Ålborg og indbragte ham en af de største formuer, der er skabt ved købmandsvirksomhed i provinsen. Som det er fremgået, var også Søren Winkel storkøbmand i Ålborg på det tidspunkt, og de har haft en del med hinanden at gøre. Jeg har nedennævnte Niels Winde Kjellerups store bibel fra 1819, og i den har Niels på de sidste, blanke sider gjort optegnelser om vigtige familiebegivenheder. Det fremgår her, at hans kone den 14. marts 1825 nedkom med en pige, og i den forbindelse nævnes pigens faddere, blandt hvilke man finder Søren Winkel. I 1902 forenes slægterne Kjellerup og Winkel, da Christines datter Magdalene gifter sig med Sørens oldebarn Halfdan Winkel.

Jacob Kjellerups første kone døde efter 26 dages ægteskab, og to år senere giftede han sig med Rise Winde, datter af Niels Winde, som havde herregården Odden i Vendsyssel. Den huser i dag en stor Willumsen-samling og er bestemt et besøg værd. Rise og Jacob fik fire børn, herunder Christines farfar, Niels Winde Kjellerup, og Else Johanne. Hun blev ved giftermål med en Strøyberg, ejer af det meget seværdige Jens Bangs Stenhus i Ålborg, provinsbyernes eneste renæssancebygning.

Jacob Kjellerup ved vi meget om, fordi en efterkommer til Else Johanne, N. K. Strøyberg, i 1912 udgav en bog om ham. Den byggede ikke mindst på kopier af Jacobs forretningsbreve, hvor vi lærer ham at kende som en forretningsmand med styr på alle detaljer i sin omfattende virksomhed. Disse breve er enestående ved at være det eneste handelsarkiv, som er bevaret efter den tids hundreder af Ålborg-købmænd. Jacob fulgte godt med i, hvad der skete i verden, og det er en vigtig grund til, at han klarede sig så godt også i de ekstremt vanskelige år fra 1800 til 1820: krigen med England og Sverige, statsbankerotten i 1813, sildefiskeriet ophør, tabet af Norge i 1814 – og dermed af næsten al handel med landet - samt Danmarks økonomiske nedtur i årene derefter.

En anden vigtig grund til hans succes var hans utroligt grundige kendskab til den meget lange række af varer, han handlede med. En af dem var små, fine skind til damehandsker, som han solgte til Sverige. "De Klipskind, som købes mellem Aalborg og Hobro og i Vendsyssel er mindre end de, der købes i Thy og paa Mors ... jeg kan se om et Skind er af et gammelt eller af et ungt Faar, om det unge Faar er født paa den rette Aarstid, og om de begge er slagtet i rette Tid. ... Naar jeg forskriver Rug fra Danzig, Elben, Kønigsberg eller Memel, ved jeg i Forvejen, hvad Forskel der er i dens Egenskab fra ethvert Sted". I 1817 har Jacob åbenbart fået mulighed for import fra Norge, for han sender til Hr. Løvenskiold, Bolvigs Jernværk, en venligt formuleret klage: " ... der befandtes 10 Lisp. Undervægt paa Jernet og ligeledes nogle Pund paa hver Kakkelovn, saa jeg har Grund til at tro, at Deres Lodder ved flere Aars Brug har tabt i Vægten og derfor trænger til at justeres".

Næsten al hans varetransport blev besørget af sejlskibe, og han var selv skibsreder. "Instru-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er Captejnerne, at de ej gaar til Søs, før de får en Storm fra S.O., og at de først lister sig til Isefjord, og dernæst gaar langs Landet og saa snarest tager Jylland fat og følger dets kyst til Hals. Nu (okt. 1808) er eng. Fregatter og Brigger kommen i Skagens Bugt, saa Skibsfarten til og fra Norge er vanskelig". I 1810 skriver han: "... (jeg vil) bede Dem udsøge mig en ædrueligt, vindskibelig, habil og redelig Mand til at føre bemeldte Galease" (mellemstor énmaster).

Krigen betød ikke blot tab af ladninger men også af nogle af Jacobs skibe, hvortil kom tre forlis, som bl.a. ramte hans skønne galease "Elisabeth Berlin", opkaldt efter hans første kone. På den anden side åbnede krigen interessante muligheder. Man kunne opnå statens tilladelse til at drive pirateri mod fjendens handelsskibe, og i 1808 udrustede Jacob kaperen "Victoria" med 8 kanoner og 30 mand – "... en ypperlig Sejler". Det er ikke oplyst, om han fik noget ud af det, men han skriver i 1809: "... den skønne Slup (større tomaster), jeg har udrustet, har endnu intet udrettet". Et par år efter havde Ålborg-købmændene en flåde på omkring 40 kaperfartøjer, og mange af fjendens skibe var erobret. Flere af kaperne bar håbefulde navne, en af Søren Winkels hed således "Aarvaagenhed".

Ødelæggende for Aalborg og opland var især tabet af Norge og dermed af næsten hele den indbringende handel, som byen var det danske centrum for; her blev fødevarer fra Nordjylland udvekslet med især norsk tømmer og jernprodukter. Oven i det kom (1818) at "... alle Ting ved de senere Lovgivninger er gjort saa besværligt og dræbende, at intet kan bestilles". Den klagesang har lydt lige siden!

Jacob nød stor anseelse, fik hæderstitlen justitsråd og blev Overkøbmand, dvs. formand for købmændenes lav i Ålborg. Det satte ham i spidsen for byens 343 købmand og gav ham meget stor indflydelse, som han udnyttede ikke mindst, når købmændenes interesser skulle forsvares over for myndighederne. Da disse på et tidspunkt ville give jødiske handelsfolk bedre betingelser i byens erhvervsliv, fremkaldte det en skarp reaktion fra lavets bestyrelse, som var på tre personer, herunder Jacob Kjellerup og Søren Winkel: " ... naar saare enkelte undtages, virke de ikke det allermindste til Statens Tarv eller gjør noget godt". Jøderne udgjorde omkring 1/10 af Ålborgs befolkning. Som det fremgår af kapitel 2., har jeg en tredje forfader, Rasmus Roulund, som også så skævt til jøderne. Det var udbredt dengang.

I mange byer var oprettet bevæbnede borger- eller jægerkorps, som i Ålborg mest bestod af yngre købmænd. I 1814, krigens sidste år, skulle en del krigsfanger føres fra Ålborg til Sæby, og til det udpegedes en "Commando" på 37 mand, som blev anført af Jacob og bl.a. talte Søren og hans bror Christen. Om Jacobs og Sørens betydning for Ålborg kan man læse i Aalborg *Købmænd gennem 500 Aar,* som blev skrevet af C. Klitgaard og kom i 1931.

Jacob Kjellerup har haft en god del velbegrundet selvfølelse, og et brev fra 1819 viser, at han ikke tålte fornærmelser: "Jeg vil ej maales med den Skæppe, andre maales med". Han kendte imidlertid sin plads i samfundet, og i 1829 slutter han et brev til Hr. Konferents Raad Brun, Ridder, Kjøbenhavn: "Værdige Hr. Konferents Raad! Jeg beder 1000 Gange om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tilgivelse for al den Besvær, jeg tilføjer Dem, anbefaler mig i Deres Ynde og Venskab og lever stedse med særdeles Respekt. Deres Højvelbaarenheds ganske forbundne og ærbødigste Tjener Jacob Kjellerup".

Blandt hans samfundsnyttige indsatser kan nævnes, at han i 1824 tog initiativet til stiftelsen af Sparekasse for Aalborg By og Omegn, som han også ledede en årrække. Når der skulle samles penge ind til godgørende formål, fx oprettelsen af et sygehus, kunne man regne med både Jacob Kjellerup og Søren Winkel. I øvrigt hjalp Jacob mange med penge og tjenester, således en ung og meget vakker Enke med at finde en logerende. Det skulle være en Barbersvend, som "... helst tillige maatte forstaa sig noget lidet på Chirurgien, maatte helst kunne aarelade, sætte Klyster og bebinde ... det skal være et Vilkaar, at disse Indkomster deles lige mellem Enken og Svenden".

Oven i sit talent for handel var han dygtig til at placere sine penge bl.a. ved udlån til omegnenes større jordbesiddere og opkøb af ejendomme. Hans største købmandsgård i Ålborg kan i dag ses i Den gamle By i Århus. I 1830, et år inden han døde, købte han (for 1/5 af sin formue) herregården Visborggaard ved Mariager Fjord – meget favorabelt (125.000 Rigsdaler), priserne var i bund på det tidspunkt. Visborggaards historie går tilbage til 1351, men en god del af den stammer fra 1700-tallet.

Niels Winde Kjellerup

I 1832 overtog Niels Winde Kjellerup og hans kone Caja f. Kruse herligheden. Niels dukker første gang op i et brev, som hans far skrev til ham i 1806, da Niels er 14 år gammel. Han har været på rejse til Trolleborg, og faren synes, at det var kostbart at give 4 rd for en vogn dertil fra Munkeboe. "Dit sidste og tydske Brev har jeg med fornøjelse læst og er dermed vel tilfreds, naar jeg undtager nogle Ord som Du har glemt i nogle Meninger, alene foraarsaget ved at Du ej har læst det med nogen Eftertanke da det var skrevet".

Og så følger en sides formaninger: "For Jesu Christi Skyld stræb medens Du har Tid og lær perfekt at regne og perfekt det engelske Sprog at læse, tale og skrive at jeg kunde havde den Hjælp og den Glæde af Dig at du kunde skrive et engelsk Brev for mig og tale med Engelskmændene – Du maae og bør søge at forekomme dine Lærere i alt, og stræbe at lære alt hvad de foresætter Dig til bestemt Tid, jeg ved Du kan og du har ogsaa Lejlighed dertil, vær aldrig ledig og ørkesløs, den Tid Du har for dig, min Dreng, kommer aldrig mere igen, og lærer du ej noget tilstrækkeligt i den Tid du har for dig, bliver Du en Dosmer saalænge Du lever og saadant et Menneske er ikke duelig til Handelen, ikke kan han tjene andre ej heller sig selv og intet bliver af et saadant Menneske. – Men et Menneske som ..." og så følger opskriften på det gode og nyttige menneske.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Visborggaard, malet af Niels Rademacher i 1845, det år han vandt Akademiets store sølvmedalje. Hænger hos mig.

Jacob Kjellerup (den yngre)

Niels, som havde været købmand, fik kun tre år som herremand, inden han døde 42 år gammel. Da var sønnen Jacob Kjellerup kun 13 år gammel, så Caja har nok haft hjælp af en godsforvalter til at styre sagerne, indtil Jacob selv kunne tage sig af dem sammen med konen Magdalene f. Kaarsberg. Jacob har åbenbart interesseret sig for mere end landbrug, for han var den første i slægten, som blev cand.phil., og han blev valgt ind i Landstinget. Jeg har breve til ham, som en "Lüttichau" skrev i 1870, og der er ikke megen tvivl om, at det drejer sig om Tjeles ejer grev Christian L. Denne havde på det tidspunkt fremtrædende positioner inden for landbruget og blev finansminister i 1894. Brevene handler om deres fælles kæphest: at bønderne ikke skulle lade sig friste til gå fra fæstegods til selveje:

"... thi at Fæstestanden sidder billigt her i Landet, betvivles ikke af nogen ... Men man "vil" have Selvejendom – det er som de uartige Børn, der vilde uden af vide hvorfor. Jeg deler aldeles Deres Mening om Folketingets Usselhed, det trænger til at opløses ...". "Maaske kunne vi i Forening besøge ham (nemlig Estrup) efter min hjemkomst til Jylland, der vil finde Sted med første heelt aabne Vande" (man var stadig i "den lille istid").

Da Jacob dør i 1891, er Magdalene 65 år, og hun styrer Visborggaard næsten til sin død 21 år efter. Hvis man kan tro en smuk nekrolog, gjorde hun det godt og med et varmt hjerte for de mange ansatte. "Herskabet på Visborggaard har altid været et godt Herskab for Egnen".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min oldemor Christine Tage-Hansen f. Kjellerup

Jacob og Magdalenes datter Christine fik sikkert en herlig barndom og ungdom på den imponerende Visborggaard. Det meste af det, jeg med sikkerhed ved om Christine, stammer fra tiden en del år efter, at hun i 1879 giftede sig med Tage-Hansen. Man må forestille sig en storslået bryllupsfest på den gamle herregård. Da var hun 27 år gammel, og det var en ret høj alder for en brud på den tid. Med rige slægtninge og venner må gavebordet have været overdådigt, og jeg er den glade ejer af en af gaverne: en sølv-temaskine fremstillet af den berømte sølvsmed Fabricius i København omkring 1800. Den stammer fra Birkumgård på Gjøl og har tilhørt en datter af den gamle Jacob Kjellerup, Cecilia, som giftede sig med Birkumgårds rige ejer Carl Johannes Bruun. Det havde længe været den barnløse Cecilias tanke, at hendes brors barnebarn Christine skulle arve temaskinen til brudegave, men hun nåede at give hende den året inden hun døde. Bruun skal som ældre have sagt til Cecilia: "Jeg tog dig for pengene, men nu holder jeg sågu af dig!". Køn var hun ikke.

Selv om Christine på det tidspunkt for længst var flyttet hjemmefra, var hendes – og datteren Magdalenes – sorg stor, da Visborggaard gik ud af slægten kort efter den gamle Magdalene Kjellerups død i 1912.

Christine

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den ældre Christine lærte jeg at kende gennem de mange breve til datteren Magdalene, min farmor, som er bevaret. Det kan man læse mere om i mit skrift "Halfdan og Magdalene Winkel – som oplevet gennem deres breve" fra 2011. Jeg har bygget på skriftet i det følgende, som jeg synes viser Christine som en både klog, fin og lun person.

Rammerne for Christines liv med Tage-Hansen var fra 1901 den store villa "Skrænten", tæt ved vandet i et af Aarhus' bedste kvarterer. Inden da havde de boet på St. Pauligade. I villaen samledes ofte en stor kreds af familie eller venner, og den blev også et vigtigt holdepunkt for datteren Magdalene og hendes familie, herunder min far, efter hun i 1902 giftede sig med Halfdan Winkel. Efter min farfar Halfdan blev forflyttet til København fra Fodfolkskasernen i Aarhus, boede min far hos Christine (og Tage Tage-Hansen, som dør 1920) på Skrænten, så han kunne gøre sin gymnasietid færdig og blive student fra Aarhus Katedralskole i 1921.

Christines lune og uhøjtidelighed kommer til udtryk i et brev til Magdalene fra 1898. Hun skulle til Thunø, og på grund af tåge måtte de sejle til et sted, hvor båden ikke kunne gå helt ind, så hun måtte bæres det sidste stykke: " – men da Raden kom til mig, var jeg jo bange for med min, ikke ubetydelige, Vægt, at knække mandens Ryg, og foreslog de to Sømænd at tage mig i Guldstol, det gik udmærket".

Christine tænkte på søens folk og fremstillede sammen med andre kvinder "Søfolkegaver", herunder ved at strikke tørklæder og gå på tugt til grosserere efter penge. I 1902 skriver hun" ... det eneste, jeg nødig vil, det er: gøre Ulejlighed! Du veed, jeg er komplet ligeglad med alt muligt ... men det gælder kun legemlige Sager!! saasom: hvad man spiser og hvordan Ens Seng eller Sofa er".

Christine, malet af Michael Ancher 1918. Hænger hos mig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Christines samliv med Tage-Hansen var ikke let. Det ved vi fra datteren Magdalenes breve til sin elskede Halfdan. De er skrevet i dyb fortrolighed, men den synes jeg, at jeg kan tillade mig at bryde nu, så mange år efter.

Det er ikke rimeligt mod efterslægten, at forfædrenes liv fremstår problemfrit. I 1900 skrev Magdalene om en god snak hun havde haft med sin far bl.a. om religion. Det fremgår, at Tage-Hansen ikke var kristen, og det mente Magdalene har skilt forældrene ad, bl.a. fordi faren var " ... bleven stødt tilbage af Moders sikre Tro ... det har altid givet en splittelse i Hjemmet ...". Oven i det kom, at Christines følelser havde været på andre veje. Af et brev fra 1898 fremgår, at Christine læste engelsk med en Carl Møller, som havde planer om at udvandre til Amerika, og som synes at have været en jævn og uansvarlig person, formentlig fra Visborggaard. Magdalene skrev i et andet brev fra 1900: " ... tænk, at al den Kærlighed skal spildes paa den Fyr ..." og i endnu et: "... saa føler jeg, at Fader ikke er lykkelig ... (og Magdalene tror) at Moder aldrig har elsket Fader ...".

Christine overlevede Tage-Hansen med fem år, og det blev svære år på grund af en sørgelig tvist, som var opstået mellem hendes børn. Sønnerne Cai og Michael havde et noget anstrengt forhold til deres svoger Halfdan og beskyldte ham for at ville plukke sin svigermor Christine. Anledningen var, at Halfdan havde fået Christine til at stille sikkerhed for et lån på 20.000 kr., som Magdalene og han skulle bruge til at købe en villa for. Da købet ikke blev til noget, blev denne aftale annulleret, men Halfdans svogre påstod (fejlagtigt), at han i forløbet havde løjet over for sin svigermor, og uvenlige ord fløj frem og tilbage i hvert fald til Christines død i 1925. I et brev til Halfdan fra 1923 viser Christine sit format: "Ja, kære Børn, I ved saa godt, at hvad I dengang skrev er tilgivet for længe, længe siden – der er ikke en bitter Tanke i mit Sind af den grund, og vi behøver aldrig mere at drøfte denne Sag ... Gud give det maatte lykkes af faa Fred i Familien igjen ...".

Christine bliver på Skrænten til sin død to år efter. Kondolencebrevene er fulde af varme:" ... et vidunderligt Menneske ...".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min mors slægt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 6. August Stub

Den ældste Stub jeg er stødt på, Ivar, var professor i hebraisk og nyvalgt rektor ved Københavns Universitet omkring 1604. Det har ikke kunnet dokumenteres, hverken om han eller om digteren Ambrosius Stub hører til slægten. Det samme gælder præsten og krigeren Kield Stub. Han var præstesøn fra Varberg og levede 1607-63. Han var lille af vækst, og da en fin mand, som ville anerkende hans indsats, sagde noget i retning af "Hvad ønsker sådan en lille stub?", svarede han, at han gerne ville bære navnet Stub.

Min gren af slægten kan føres tilbage til Niels Søfredsen kaldet "Prøjser", født ca. 1630 og død i Slagelse 5. november 1682. Han var handelsmand og en velstående og agtet mand i byen. Han var gift med Maren Pedersdatter (ca. 1636 – 22. juli 1675), og deres børn antog slægtsnavnet Stub, uvist hvorfor.

Af de otte børn er det kun den yngste, hvis efterkommere i dag bærer slægtsnavnet: købmand og byfoged i Skelskør Hans Nielsen Stub (1668-1731). Han fik otte børn med sin første kone og 10 med sin anden: Karen Thomasdatter Mantix. Han har nok ikke deltaget meget i pasningen af sine 18 børn, for udover købmand han var en flittig byfoged gennem 34 år. Det omfattede at være dommer i byting og fogedret, politimester (magtens tredeling blev først indført fuldt ud i 1919), chef for byens administration og adskilligt andet.

Hans' barn nr. 16, Thomas Mantix Stub (1720-1790), blev student fra Slagelse Latinskole og sognedegn i "Ondløse". Det bynavn synes ikke at findes i dag, så der er nok tale om Undløse, som ligger 20 km. SV for Holbæk. Han giftede sig med Dorothea A.M.C. Toftegaard (død 1786), som skænkede ham min tiptipoldefar:

Johan Frederik Stub (1758-1828), nr. syv af en søskendeflok på ni. Han er sært nok den eneste af "Prøjsers" sikkert utallige oldebørn, som i dag kan have efterkommere med navnet Stub. Dem synes der i øvrigt at være ret få af. Han etablerede sig i København som hørkræmmer og stadsvrager, dvs. en person, som var beskikket til at besigtige visse varearter (ved ind- eller udførsel) for at konstatere, om kvalitet og mængde var i orden. Nogle var meget specialiseret, fx ølvragerne – herligt job.

Johan Frederik blev en rig mand, men bl.a. krigen og Københavns bombardement i 1807 bragte ham megen sorg og ulykke. Hans første hustru blev dræbt under bombardementet, som også var tæt på at tage livet af deres søn Carl Frederik Stub. Da bombardementet begyndte, blev denne, to år gammel, anbragt i en tønde med blår for af en fætter at blive kørt i sikkerhed til en kone, de kendte på Amager. Ved broen ramte en bombe vognen, og hestene og fætteren blev dræbt. Carl Frederik overlevede takket være tønden og kom i god behold ud til "Amager-Ane". Han blev 87 år og døde som landets ældste, fungerende præst.

Bombardementet kostede ikke blot Johan Frederik hans kone, for også hans ejendom gik til, og dermed var han ruineret. Endelig døde syv af hans første otte børn af mæslinger, kun ovennævnte Carl Frederik overlevede også det. Med sin 2. hustru Helene Kristine Køhler (1779-1833) fik han to børn, herunder min tipoldefar:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mathias Mandix Stub, som blev født i 1811 og døde allerede i 1838, kun 27 år gammel. Han fik en fin studentereksamen i 1828, som det fremgår af eksamensbeviset underskrevet af Adam Oehlenschläger som dekan. Og så nåede han at blive cand.theol., adjunkt ved Rønnes Lærde skole, at gifte sig med Juliane Louise Bournonville (en søster til balletmesteren August B) - og lige akkurat at besvangre hende, inden han døde af tyfus den 20. april. Da Mathias i 1836 havde været konstitueret lærer i et halvt år, vover rektor allerunderdanigst at anbefale Stub til "Deres Kongelige Majestæts allerhöiste Naade" om hans ansættelse som adjunkt. Og det med den fineste anbefaling: " ... Han er saaledes i Besiddelse af de Egenskaber, der udmærker Den duelige og brave Lærer, men hvilke sieldent findes forenede i eet Subjekt".

Bournonville

Juliane, som var blevet enke i en alder af 28 år, flyttede ind hos sin far, den gamle dansedirekteur, Antoine. Siden han gik af fra Det Kgl. i 1823, havde han haft fribolig på Fredensborg Slot. Senere oprettede Juliane en drengeskole i Fiolstræde, som hun ledede glimrende ifølge en overlevering, jeg har fra min morfars ugifte søster "Tante Tytte", Julianes barnebarn og selv lærerinde. Juliane tilbragte sine sidste år hos sønnen August i Aarup.

Jeg har ikke kunnet finde meget om Mathias, men til gengæld er der jo en masse om konens familie. Når jeg har fortalt balletentusiaster, at jeg er efterkommer af balletmester Bournonville, har de set på mig med en vis ærefrygt. Så er jeg gået til bekendelse: min forfar er ikke August men Antoine Bournonville, og i hans tid var titlen faktisk ikke balletmester men altså "dansedirekteur" ved den kgl. ballet. Det er som nævnt hans datter, Augusts søster Juliane, jeg nedstammer fra.

Jeg fandt mange breve om Stub-Bournonville-forbindelsen på Det Kongelige Bibliotek, således bl.a. 119 fra Juliane til broren August, men jeg opgav at tyde dem. De er formentlig skrevet med gotisk skrift, som mange brugte indtil 1870'erne. I skolerne havde børnene da længe lært også latinsk skrift. Næsten en tredjedel af de gotiske bogstaver er forskellige fra de latinske, og det er nok til at gøre læsningen svær. Det blev værre efter ca. 1840, da gåsepennen blev afløst af stålpennen, som muliggjorde en mindre og mere sammentrukket skrift.

Som nævnt i kapitel 1. skulle jeg ifølge en DNA-analyse være 12,6 % italiener. Da Bournonville er den eneste ikke-nordeuropæer blandt mine aner, kommer det måske derfra.

Min oldefar Anton August Mathias Stub

Anton August, kaldet August, blev født i København den 15. januar 1839. Det var ni måneder minus fem dage efter, at hans far døde.

Mens han læste til læge, var han stenografisk referent i Rigsdagen 1860-61. Inden han i 1867 tog sin lægeeksamen, var han i sommeren 1861 underskibslæge ved linjeskibet "Skjold", fra december 1863 reservelæge i hæren og derefter med i krigen i 1864 som konstitueret underlæge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Krigen i 1864

Det Kgl. Bibliotek har 22 breve fra Anton August, herefter August S., til August Bournonville, herefter August B. De er skrevet i perioden juli 1858 til oktober 1878. Særligt interessante er breve, som fortæller noget om, hvordan han oplevede krigen. De tidlige breve er desværre meget svære at tyde, men det fremgår af et brev fra 13. januar 1864, at han var tilknyttet 8. regiment, som han stødte til i Kiel. Den 20. april, lige efter tilbagetoget fra Dybbøl, skriver han fra Als om den militære situation herunder noget om "glatløbede Kanoner" og nogle tabstal – og sikkert også noget om sin indsats som læge.

August Stub i 1864

Et brev dateret 9. februar 1864 fra hans senere kone, Clementine, til August B., siger mere om August S. end hans egne breve: "Kjære Onkel: ... August var henrykt over Dannevirkestillingen, han skrev i Torsdags "lad Dem bare komme, De skal blive varmt modtagne, og skulle De, hvilket jeg ikke troer, tage Stillingen, saa har vi endnu Dybbøl". Han har mange

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

strenge Timer. Og dog ere hans Breve saa muntre og han befinder sig saa vel, at man skulde tro det var noget han ikke selv tog Deel i, men hørte fortalt af en Anden. Folkene holder vist rigtig meget af ham, han deler alle Stabasser med dem, ? næsten aldrig, men gaar med Folkene og synger for dem, naar de bliver trætte. ... er jeg saa inderlig glad fordi, min elskede August kan virke til gavn for Fædrelandet, og efter hvad Alle siger er han Gud værelovet ikke udsat for saa megen Fare. ... du selv min rare Onkel være hilset paa det kjærligste af din Søstersøns Brud Clementine Hansen".

Clementine og August gifter sig

Den 20. august, intet årstal men hun underskriver sig nu Clementine Stub, så det er efter brylluppet med August S. i 1868, skriver Clementine: "Kjære Onkel August ... En Læge er umaadelig bunden og som Følge deraf en Læges Kone ... Vi har jo mange Savn, og dog gaar det ganske godt. Det vigtigste er Praxis og den har August Gudskelov rigeligt."

Der er flere breve fra Clementine til A.B., som handler om deres dagligliv og viser hende som en sød person.

Tilbage til August S. og hans breve til August B. Flere af dem er stilet til "Hr. Hof-Ballet-mester Bournonville". Et brev fra juni 1866 er skrevet i Fiolstræde, hvor moren havde sin drengeskole, så han har måske boet hos hende, til han blev kandidat og gift. Med et brev fra 15. august 1868 forøges læseligheden betydeligt: "... Naar jeg har været i Frederiksværk reiser jeg tilbage til Hospitalet (vistnok Frederiks Hospital) og ordner mig der forat drage til Rönne, hvor jeg har bestemt at nedsætte mig; dog til den Tid sees vi jo med Guds Hjelp nok."

Tanken om Rønne har måske noget at gøre med forældrenes korte tid der – men det bliver ved tanken. I stedet nedsætter han sig som praktiserende læge i Sæby ved Slagelse. Herfra er flere breve fra 1869, og i det sidste står bl.a.: " ... min Praxis har groet og groet ...", hvorefter han beder August B. om et lån til sit planlagte husbyggeri, da "Det ville være tungt at skulle maatte reise fra en Egn hvor det gaar En saa godt, fordi man ikke har et Sted at boe".

Aarup

Han får måske bygget et hus, for han bliver (formentlig) i Sæby, indtil han i 1874 nedsætter sig i Aarup på Fyn. I oktober 1875 skriver han bl.a.: "Kjære Onkel August! ... Jeg reiser, vil Gud, paa Mandag, og paa Tirsdag gaar Napoli. Skulde der ikke kunde falde en Billet af? ... Nu har jeg i 7 Aar aldrig havt Ferie mere end 1 Dag ad Gangen".

Januar 1877: " ... Kun vil jeg minde Dig om, du jo nu har adskillige Aar bagved, at Du m.H.t. dit helbred aldrig mer ringeagter Smaating. En ringe Forkjølelse, hvad enten den angaar Slimhinderne eller andre Organer, bør respecteres og tages al mulig Hensyn til i din Alder ... Det er min sikre Erfaring, at det oftest er Smaating, der vælter ældre folk. Og dog, Kjære Onkel, som Ingen af os jeg kan godt sige her i Danmark taale at miste, saa ungdomsfrisk, saa livlig i Aanden, som Du Gudskelov bliver ved at holde Dig ... Her paa Landet er Praxis mere ligeligt fordelt (af sammenhængen synes at fremgå: indtægterne over årene, modsat i København). Man faar omtrent strax ligesaa meget som man betaler hele Tiden; men ogsaa det har jo sine Fordele. Aarup er en god Plads, og der skulde vise sig noget meget fristende, for at jeg skulde forlade den. ... Ikke saa meget sjeldent spiller jeg (cello) med i en Stryge-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kvartet eller Kvintet, og det er dygtige Kræfter jeg virker sammen med og gode Sager der bliver udførte. ... Din hengivne Søstersøn August Stub".

Januar 1878. Efter at han har læst August B.s bog om hans seks år i Paris skriver han til sin Kjære Onkel: "Jeg længes stadig efter Paris, men kommer der vist aldrig. ... Foreløbig reiser jeg tilstrækkelig hver Dag, men stadig rundt paa samme Plet ... i den Tid jeg har praktiseret, maa (jeg) have tilbagelagt en 14000 Mil" (over 100.000 km. – i hestevogn!?). Det er en dårlige tid for landbruget, og det kan mærkes på praksis: "Bønderne kniber af den Grund paa Alt. ... Du selv hilses og omfavnes at din hengivne Søstersøn August Stub". I brevet fortæller han også, at han spiller dilettant i Odense. Af en anden kilde fremgår, at han ikke havde egentlig skuespillertalent, men som lille dreng viste et så afgjort talent for dans, at det var på tale, at han skulle ind ved balletten. I brevet priser han i øvrigt sin elskede hustru, som er Husligheden og Elskværdigheden selv.

I et brev senere i 1878 beroliger han August B. med, at dennes hjerteonde ikke medfører virkelig fare, men han formaner ham om at undgå overanstrengelse o.l. Han er enig med A.B. i, at musikken til Drot og Marsk (af Peter Heise) er "lovlig meget Fremtidsmusik ... jeg gik fra Theatret i alt Andet end opløftet Stemning. Der er ikke en eneste rigtig estetisk skjøn Scene i hele Operaen, men Handlingen er livlig, og den og Musikken ofte af stor dramatisk virkning ... sort i sort ... vil ikke kunde holde sig paa Repertoiret". Stub kan have haft ret i de beroligende ord om hjerteondet, for da August B. dør året efter, er årsagen en blodprop i hjernen.

Assens

Fra 1891 har han praksis i Assens. Der er af gode grunde ikke længere breve mellem August S. og B., så Det Kgl. Bibliotek kan ikke hjælpe med at sætte kød på portrættet af vores August i Assens. Der blev han også jernbanelæge, dvs. læge ikke blot for dem, som var medlemmer af den almindelige sygekasse, men også for medlemmerne af den særlige sygekasse for statsbanepersonalet (nedlagt 1971). Fra 1892 var han tillige læge ved amtssygehuset i Assens. Familien boede i den berømte Willemoesgaard, hvor Stub også havde sin konsultation.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

August Stub spiller cello

August synes at have været et fint menneske, og Clementine og hans hjem i Assens var åbent for en stor vennekreds. Der blev spillet l'hombre og underholdt med musik. August dyrkede (ifølge en svensk bog om Bournonville-familien) til det sidste "musikens konst, som han älskade över allt annat". Det har været et stort øjeblik for ham, da de fik besøg af Danmarks førende pianist, Johanne Stockmarr, og hun akkompagnerede ham. Samme Johanne uddannede i de samme år min farmor til koncertpianist.

Clementine og August fik syv børn, hvoriblandt min morfar, August (kaldet Gust) Bournonville Stub, nr. 3, blev født i 1875, mens de boede i Aarup. Fire af børnene var usædvanligt musikalske, så August oplevede at spille kvintet med dem. Stjernen var den smukke Marie på klaver (hun kunne også spille violin og sang dejligt), og min morfar spillede 1. violin. Han blev i øvrigt en dygtig tandlæge med praksis i Bredgade i København og de kongelige blandt sine patienter. Allerede da han var i fyrrene måtte han pga. muskelsvind opgive at praktisere, og han blev kun 53 år.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Clementine og August foran Willemoesgaard i Assens

Da børnene voksede til i Assens, blev især to af dem, Otto og Carl, nære venner med Harald Plum, som tit var gæst i Willemoesgaarden. Det ved vi fra Haralds detaljerede dagbog fra de unge år, som han udgav i 1925. Han var søn af byens store mand, købmand Niels Munk Plum, og han selv blev overretssagfører og derefter en fremragende forretningsmand i den helt store, verdensomspændende stil. I 1929 blev han afsløret i omfattende bedragerier, hvorefter han skød sig. Jeg har hørt, at familien Plum tog sig af min morfar, som døde på deres ejendom Haraldsgave i Bagsværd i 1928. Måske var det Harald, som lige nåede at gøre sin gamle ven den tjeneste.

August dør i 1911 og Clementine tre år efter. Af hendes historie, som kommer nu, lærer vi en hel del mere også om August.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 7. Clementine f. Hansen

Du kender allerede lidt til Clementine fra kapitlet om August. Hendes breve til balletmesteren giver indtryk af en begavet og tiltalende kvinde, og det indtryk fik jeg uddybet gennem en usædvanlig kilde. Hun var August en ualmindelig god kone og sine børn en god mor. Det var hovedindholdet i hendes liv, som det gjaldt for langt de fleste af det bedre borgerskabs kvinder dengang.

Clementines slægt

Clementines far, Hans Hansen, var snedkermester i Horsens lige som farfaren Knud Hansen. Den linje stopper med oldefaren Hans Peter Sørensen, som var snedker, også i Horsens, og som blev født 1744.

Moren, Elisabeth Marie Printz, var datter af skipper i Horsens Willads Printz, og hans far og farfar var gårdejere i Nordby på Samsø. Den ældste, jeg har noget om, Clementines tipoldefar Willads Rasmussen, fødtes 1754. Med Elisabeth Maries morfar kommer en usædvanlig stillingsbetegnelse ind i annalerne. For Jørgen Nielsen, født 1747, var biløber ved det højfyrstelige, russiske hof i Horsens. Det indebar, at han passede de fyrstelige heste og kørte deres karet. Indtil ca. 1900 løb en biløber ved siden af hestene, når de kongelige kørte paradekørsel i karet.

Portræt af Clementine

Længe så det ud til, at jeg ikke kunne komme nærmere på Clementine, for jeg havde ikke set andre breve fra hende. Jeg vidste heller ikke noget om, hvordan hendes mand August's liv formede sig i Assens. Så dukkede en hidtil upåagtet kilde op i min kælder: hendes regnskabsbog for årene 1898 til 1911, fra hun er 55 til 68.

Clementine

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Måned for måned indfører hun omhyggeligt familiens udgifter, og det giver et godt billede af, hvad de tog sig til – og af priserne dengang. Udgifterne var på 3-500 kr. månedligt, som faldt til omkring 200 i de sidste år. Huslejen var i mange år omkring 175 kr., pigelønnen 65 stigende til 100, og kommuneskatten toppede på 127 kr., vist hver anden måned, for til sidst at falde til 40 kr., da indtægterne var gået stærkt ned. De havde telefon i 1899, 20 kr. mdl., der var også faste udgifter til bl.a. gas og koks, og de holdt Nationaltidende, 3. kr.. Rejser til familie og venner i Årup, Århus, Odense, København og Skanderborg dukker jævnligt op. Der er i de første år megen selskabelighed: "Selskab, 18, meget vellykket og nydeligt". Også theselskaber, som kunne klares for 3 kr.. Værre er en cykel til Ingeborg, 25 kr.. Håndværkerne er billige: glarmester 1,55, Huggo hugger brænde for 1 kr., og Vadskekonen skal have 2,50. Flyglet stemmes jævnligt i den musikglade familie, 10 kr.. Det var dyrt at få repareret kareten: 95,50. "Knebet og sparet for at ... hvor lidt jeg kunde nøies med."

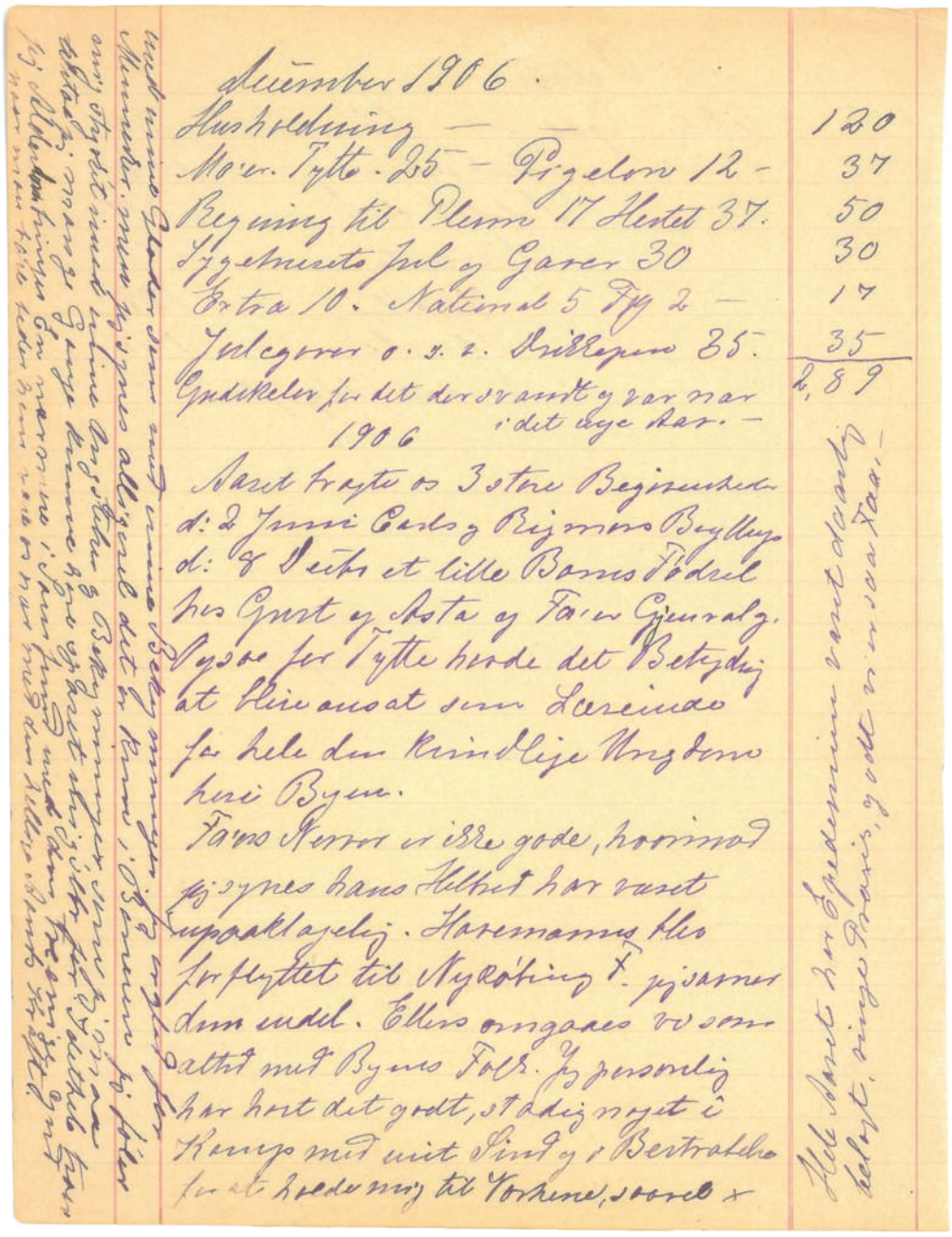

December 1906.

Husholdning — —	120
Mo'er. Tytte. 25 — Pigeløn 12 —	37
Regning til Plenn 17 Hentet 37.	50
Iggetmuto Jul og Gaver 30	30
Extra 10. National 5 Fly 2 —	17
Julegaver o. s. v. Diverse 35.	35
	2,89

Endskjøn for det dersvarende gaar naar i det nye Aar. —

1906

Naar vi skyte os 3 store Begivenheder d: 2 Juni Carls og Bjørnes Bryllup d: 9 Oktbr et lille Barns Fødsel hos Gurt og Asta og Fa'er Gjennalg. Synes for Tytte herude det Betydeligst at blive ansat som Lærinde for hele den kristelige Ungdom heri Byen.

Fa'r Herre er ikke gode, hvorimod Bjørnes Barn Hilbert har været unpaaklagelig. Haremanns Elles forflyttet til Nykøbing X. Bjørnes dem imdl. Ellers omgaaes vi som altid med Byens Folk. Y personlig har kort det godt, skadelig nyt i Kamp med mit Sind og i Bestrabelse for at bevare mig til Forhene, saavel x

Hele Aaret har Egdommen været dyrtid, Kulpris, Priser, og ogsaa vi er vel kommet

Det, som gør regnskabsbogen virkelig interessant, er Clementines randbemærkninger om sit og familiens liv. I de senere år fylder de mere end regnskabet. Her ser du, hvordan en side kunne se ud.

Hun skriver meget åbenhjertigt, det er kun til hende selv og er måske ikke læst af andre end mig. Det skulle lige være hendes yngste barn, ugifte Tytte, som jeg kom til at kende godt, og som jeg nok har bogen fra.

Clementine og August med deres børn. Min morfar August (Gust) ses bag Clementine

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I regnskabsbogens første år boede de yngste tre børn hjemme. Knud, Marie og min morfar August, kaldet Gust, var flyttet til København, og Ebba var død, kun 16 år gammel. Familien fylder meget, og når børnene er flyttet fra Assens kommer de tit på længerevarende besøg. Der kommer svigerbørn til, min mormor Asta nævnes mange gange fra 1898; efter at Gust i 1900 har åbnet sin tandlægeklinik i København, kan de gifte sig (juni 1902). En deilig Dag. Det ser ud til, at Asta og Assens-familien har det godt med hinanden.

Efter Ebbas død rammer den næste store sorg i 1898: Otto, som var kommet i boghandlerlære, døde, kun 17 år gammel. Clementine er meget nedtrykt i tiden efter, savner Otto meget og sover dårligt, hvad hun i øvrigt jævnligt gør. Har også lidt problemer med nerverne. I februar 1900 får Ingeborg difteritis men klarer det. I marts har August – Fa'er – det "saa la, la", men i september er "alt vel herhjemme". I 1901 plages Clementine, nu 58, af gigt i benet. I 1903 er den ældstes, Knuds, forhold temmelig fortvivlende. Han er agent i hørkram i København, og i december er Clementine og August: "Bekymrede for Knuds Affaire". Kort efter er der "Telefon om vor stakkels Søns Ulykke ... Onsdag Morgen at han var død ... Det er tunge Dage ... Jeg savner Anna (hans enke)".

En lille redegørelse, som ovennævnte Tytte skrev til min mor om sine forældre og søskende, fortæller mere om Knuds ulykke og dens baggrund. Han var kommet i dårligt selskab, drak for meget, og det var måske derfor, at han faldt så uheldigt ned af en trappe, at han døde dagen efter.

I januar 1904 går livet meget stille, og i marts skriver hun: "Ville reist til Amerika til Winkel!". Mon det var Knuds plan – og hvilken Winkel? Det er langt senere, at Winkel-familien kommer ind i Stub-familien. Clementine kommer på benene igen og skriver i september: "Jeg har det minstro godt". Der er også godt nyt om børnene: Gust er blevet ansat som tandlæge ved Hof-Etaten, og han og Asta har det så rart sammen. I september 1905 købte Carl Skanderborg Apothek: "Vorherre være med ham!", men i december går det over forventning. Christine slutter nu årene med at runde af, efter 1905: "Intet her er af os selv, men Alt ved Guds Naade". 1906 "... bragte os tre store Begivenheder ... d: 8 Decbr. Et lille Barns Fødsel hos Gust og Asta (min mor)".

Bekymringer over August's heldbred tager til i 1907: "Fa'ers Nerver var elendig ... Fa'ers Helbred er mit Livs Barometer ... Noget let Sind har jeg ikke". Også økonomien trykker. I 1906 "... har Epedemien (fmtl. August's afdeling på hospitalet) været daarligt belagt, ringe Praxis, godt vi er saa faa". 1908: "Fa'er søger sin Afsked fra Sygehuset" og Clementine er ængstelig for fremtiden, sover dårligt. "Reiste d 16 (januar 1909) til Kbhvn hvor Fa'ers 70 Aars Fødselsdag feiredes i stor Glæde og Harmoni. ... Da vi kom hjem fik vi den gode, velsignede Tidende at Fa'er faar Pension ... og 600- fra Lægernes Hjælpeforening". Forår 1910: "Gammel og ofte trist føler jeg mig. Jeg er saa træt".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

På regnskabsbogens sidste, beskrevne side:

”1 November 1911
døde min elskede Mand, efter mange Aars Svaghed.

Hans sidste Sygdom var ikke saa smertefuld, men han følte sig saa træt, i dethele ønskede han ikke at Livet skulle forlænges, fordi han mente aldrig at kunne blive rigtig rask.

I de 10 Uger Sygdommen varede var jeg omkring ham hele Tiden og jeg havde den Trøst og Opmuntring at han var saa glad for mig og udtalte mange gode og kjerlige Ord. Vore gode Børn kom jevnligt hjem og saae til Fa'er; men naar de atter maatte afsted, sagde han altid ” jeg har Gudskelov Dig lille Mo'er.” Du reiser ikke fra mig. Nu haaber jeg sikkert paa vi engang maa mødes hvor der ikke mere er Sorg eller Sygdom, Gud give at jeg maa dø ligsaa sikker i Troen paa vor Guds og Frelsers Naade, som den kjære Mand gik bort i fra denne Jord.

Amen”

Clementine dør selv godt tre år efter (1915) i Skanderborg hos sin søn Carl, apotekeren.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 8. Niels Madsen

Den mystiske Madsen

Om min mormors far, Niels Madsen, har jeg næsten ingenting vidst. Om hans far, Mads Pedersen, ikke andet end at han er tillagt faderskabet til Niels, født 20. juni 1836. Niels er dermed den tidligste blandt olderne. Det er lykkedes for min far at fylde mere ind i anetavlen om Madsens mor, Anna Cathrine Pouline Madsdatter, som blev døbt i Esbønderup den 16. august 1807. Hendes far, Mads Hansen, blev døbt samme sted, og farfaren, Hans Madsen (født i 1739), var ifølge anetavlen gårdejer i Esbønderup. Måske var han snarere fæstebonde. Hendes morfar, Jørgen Nielsen (født 1729), var husmand i Lopholmshuse, Græsted. Det ser ud til, at hele Madsens slægt levede i små kår i Nordsjælland.

Niels Madsen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der er kun bevaret et enkelt billede af Niels Madsen, hvis det er ham, men bagpå har min far skrevet: Madsen, Asta Bournonville Stubs far, så det er det nok. Som man kan se, har han et ganske flot ansigt under den høje pande og en sær, glat kalot. Den skjuler måske en sparsom hårvækst, som i såfald kompenseres af et stort skæg. Hans lidt stirrende øjne ser ud til siden. Munden har et beslutsomt drag. Hvad var han for en mand? Ærgerligt, at jeg aldrig fik min mormor Asta, kaldet Bedser, som først døde, da jeg var 20, til at fortælle om ham. Hun var 15, da han døde 51 år gammel.

Jeg har Astas dåbsattest, som af uransagelige grunde er udstedt i Hillerød Præstegård i 1886, da hun var 14 år gammel (hun var en måned ved dåben) og på det tidspunkt boede i København. Af attesten fremgår, at Madsen var entreprenør. Jeg mener at have hørt, at han var med til at bygge jernbaner på Sjælland, og at det førte til hans fallit – og til hans selvmord, camaufleret som en drukneulykke i forbindelse med en sejltur. Men det er alt sammen meget usikkert, og jeg besluttede for en gangs skyld at hyre en professionel slægtsforsker for at få kastet lys over Madsen. Jeg bad firmaet "Slægtens Historie" om at give mig, hvad jeg kunne få for 2.000 kr.

De gravede i arkiverne, og nu ved vi en hel del mere om Madsen, herunder med sikkerhed, at han blev født i Esbønderup. Han voksede ikke op hos forældrene, men hos sine morforældre. Man må gætte på, at faren er stukket af, og at moren – som var 29 år, da hun fødte ham – ikke har villet eller kunnet tage sig af den lille Niels. 9 år gammel bor han i hvert fald hos morforældrene ifølge folketællingen i 1845, som også oplyser, at morfaren var daglejer. Det har været meget småt. Han bliver konfirmeret i Esbønderup i 1850, og dér optages han samme år i lægdsrullen. Det næste vi ved om ham er, at han i 1852, 16 år gammel, skrives i lægdsrullen i Helsingør. Af folketællingen i 1855 fremgår, at han 19 år gammel er tjenestekarl i Helsingør. Her slår han sig åbenbart ned i en længere årrække, for her skrives han i lægdsrullen i 1858 og 1863, og i 1870 bliver han og Jørgine viet i Skt. Mariæ Kirke i Helsingør.

Ved folketællingen i 1880 registreres de i "Helsingør Købstad Fredensborg". Det synes at fremgå, at husstanden omfatter tjenestepigen Wictoria Elisabeth Petersen, så helt ringe kan det ikke have været. De rykker videre til København, hvor de ifølge folketællingerne i 1885 og 1887 bor på Vesterbrogade 122, og hvor Asta vides at have gået i pigeskole.

De stadig uopklarede mysterier

I 1885 står Jørgine opført som "Husmoder Brolægger"! Man må håbe for hende, at det er en fejl, ellers er det virkelig gået tilbage for dem. Og det er det givetvis, hvis historien om Madsens fallit er sand. Det prøvede jeg at finde ud af ved at besøge Rigsarkivet. Svaret står måske i Sø- og Handelsrettens navneregister til konkursboer, men den relevante del heraf er kun tilgængelig i en scannet udgave, og den er ulæselig.

Slægtsforskernes nok vigtigste opdagelse var, at Madsens lig blev fundet den 9. maj 1887 (angivet som dato for hans død) ved Kalkbrænderihavnen i København. Det gør det mindre sandsynligt, at han druknede i forbindelse med en sejltur i Øresund, som familiehistorien hævder det. Stakkels Madsen kan simpelthen være hoppet i havnen. Han blev begravet fra Frederiksberg Kirke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

For at finde mere om omstændighederne omkring Madsens død gennemgik jeg i Rigsarkivet Københavns Politis kronologiske fortegnelse over selvmordere og dødfundne personer. Fortegnelsen omfatter faktisk kun selvmordere, og Madsen er ikke iblandt. For enkelte angives drukning som dødsmåde, men det fremgår af "Aarsag", at motivet har været selvmord. Det er i øvrigt vemodig læsning. I hans dødsår 1887 var der i København 93 selvmordere, langt de fleste havde hængt sig, således den ugifte 21-årige arbejdsmand Hans Larsen. Årsagen var "Kjærestesorg", som dukker op mange gange foruden livslede, fortvivlelse, næringssorg, drikfældighed og anden elendighed.

Af stillingsoplysningerne fremgår, at der helt overvejende var tale om jævne folk, som der selvfølgelig også var langt flest af. Man kan gætte på, at det er lykkedes for en driftig kvinde som Jørgine at forhindre, at hendes Niels blev registreret som selvmorder – hvis det altså var det, han var.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kapitel 9. Jørgine f. Mogensen

Om min mormors mors, Jørgine Lovise Ulriches, slægt ved vi lidt mere. Hun blev født i 1837, formentlig i Lyngby (antagelig Kgs. Lyngby), hvorfra hendes fars slægt stammede. Her var farfaren, Mogens Jeppesen (født 1755) indsidder, dvs. en person, som var i tjeneste hos en gårdmand eller husmand og lejede et hus af ham. Et meget lavt trin i det landlige hierarki. Farmorens slægt kom også fra Lyngby og kan føres tilbage til Jørgines oldefar, Jørgen Ritter, rytter ved det norske livregiment, begravet i 1800.

Moren hed Else Cathrine og var født Hiort. Da begge Bedsers bedstemødre hed Cathrine har vi forklaringen på, at hun fik det navn som mellemnavn. Else Cathrines mødrene slægt kom fra Vallø, hvor morfaren (Lange) var kaminfejer og en oldefar vægter på slottet.

Det er ikke meget kød, jeg kan sætte på dette tørre skelet. Det er først og fremmest deres breve, som kan give en ide om, hvad olderne var for nogle mennesker, og fra Jørgines hånd har jeg kun fire små breve. De er skrevet i sommeren 1923 til Kjære lille Asta i "Stubbehus". Jørgine er da 86 år, skriften ikke let at læse men ganske flot. I juli skriver hun fra Frederiksberg Alle 55, i august fra Helgolandsgade 15. Der oplever hun ikke de store ting; hun har haft besøg af Tytte, og i et brev fra juli fortæller hun, at hun har det fra en dame, at de i august skal have 48 grader varme.

Jørgine foran "Stubbehus"

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der findes kun fotografier af Jørgine som gammel. Her ses hun med Bedsers papegøje samt Bedser selv og min moster Lisbeth, kaldet "Gitte" og senere "Tante", foran familiens "Stubbehus" i Asserbo. Mine morforældre købte huset (som jeg har nu) i 1917, så Jørgine må være mindst 80 på billedet. I betragtning af at Tante i baggrunden kunne se ud til at være omkring 18, er året omkring 1926, og så er Jørgine hen ad 90. Dengang blev man jo tidligt gammel, så på det tidspunkt er Jørgine allerede i mange år blevet kaldt "Gammel Bes".

Eftersom Madsen døde 51 år gammel og Jørgine var 95 ved sin død i 1932, kom hun til at være enke i hele 52 år, og hun har utvivlsomt siddet småt i det i alle disse år. Hun klarede sig vist ved at drive et pensionat på Frederiksberg og har sørget for, at min mormor, Bedser, som var velbegavet, fik tilegnet sig boglig viden. Jeg forestiller mig, at Jørgine var stræbsom, og at det har passet hende svært godt, at hendes eneste barn var gift med en tandlæge fra den "finere" og bedre stillede Stub-familie.

I de sidste år boede Gl. Bes hos sin datter og barnebarnet Gitte/Tante på Kammasvej 3,3. sal. Der boede min mor også i en periode, mens hun var gravid med Birgitte, således i maj 1932, da det lakker mod enden for Gl. Bes. På det tidspunkt skriver mor til min far i Istanbul: "Noget saa opofrende som Mor over for Gl Bes har jeg sjældent set og Gl Bes har stadig sit sjove Humør, naar hun for et Øjeblik vender tilbage til Virkeligheden".

ooo0ooo

Det var historien om olderne. Den begynder med en stormand i Ålborg og slutter med en lille, fattig og oldgammel kone fra København. Alle olderne har haft noget at byde på. Jeg vedgår gerne min arv efter dem.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK